

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET

ÉRTESITŐJE.

SZERKESZTETTE :

MERZA GYULA.

1904.

XIII. ÉVFOLYAM.

— 50 képpel és egy színes műmelléklettel. —

KOLOZSVÁR,

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

1904

ERDÉLYI MŰZEUUM

367 * 1907.NOV.+9.

KÖNYVTÁRA.

I. Nagyobb cikkelyek:

	Lap.
<i>Berzeviczy Albert dr.</i> : Az Erdély szerkesztőségének.....	68
<i>Barabás Endre</i> : Egy harisnyás székely szobrász (Arcképpel) ..	120—123
<i>Boross Elek</i> : Testületi kirándulások a múlt évben	55—59
<i>Czárán Gyula</i> : A székelyői (rekeceli) vizesés (1 képpel)	16—19
" " A Szent-László-körutról. (4 képpel.).....	70—78
" " A székelyői vizesés, mint kirándulási központ. (2 képpel.)	116—120
<i>Feilitzsch Arthur dr.</i> : Folyóiratunk jubileuma	68 70
Közhasznú intézmény-e az E. K. E. ?	129—132
<i>K. Fodor Fános</i> : A szászfenesi székelykapu. (3 képpel)	174 177
<i>Figyelő</i> : A hegymászó kerékpár	171—174
<i>L. Gyárfás Elemér</i> : Szováta és a Mezőhavas	48—50
<i>Hankó Vilmos dr.</i> : Erdélyi fürdők (5 képpel)	79—86
Az erdélyi ásványvizekről	148—150
<i>Harmath Lujza</i> : Székely népszokások.	
—I Az ó év temetése é az új év reggele ..	5—7
" " : Székely népszokások.	
—II A husvétii fa és öntöző.....	78—79
<i>Herrmann Antal dr.</i> : Az óvári klostromról (7 képpel)	33—42
> > Az erdélyi örmények monográfiája. (2 képpel)	52—55
> > Barangolás a Kőrös völgyében. (1 képpel)	132—135
> > Erdélyi kincses mondák és hiedelmek. (I)	141—142
> > Turista ötletek	177—179
> > Erdélyi kincses mondák és hiedelmek (II.)	181
<i>M. Kovács Géza</i> : Az E. K. E. csukás-tésztai menedékháza. (1 képpel).....	25—26
" " Az E. K. E. XV-ik évi jelentése	136—141
" " Kirándulás a meziádi barlanghoz. (4 képpel.)..	143—148
<i>Márki Sándor dr.</i> : «Erdély» I	1—5
> > «Erdély» II.....	43—47
> > Erdély története	163—167
<i>Merza Gyula</i> : Az idegenforgalom az erdélyi részekben.....	19—24
> > József Ágost kir. herceg. (Arcképpel)	66—67
> > A napsugárzás káros következményei	97—101
> > A muzeumok és az idegenforgalom	161—163
<i>Tarcsafalvi Pálffy Aladár</i> : A timbora (6 képpel)	113—116
<i>Rácz Miklós</i> : Helynevek Nagybánya környékén	179—181
<i>Tanács Főzsef</i> : Turista naplóból. (A rézbányai hármás körut átvétele.) (1 képpel)	102—113
<i>Téglás Gábor</i> : Alsó-Porumbákról a Nyegoj csúcsáig. (3 képpel) ..	168—171
<i>Téglás István</i> : Az elpusztulás alá került fatemplomok. (2 képpel)	50—52
<i>Zakariás Fános dr.</i> : A brassóvármegyei csángókról. (4 képpel)	11—15
<i>Za—la</i> : Lábszánkó és a téli turistaság	7—9
> Gyergyó Bélbor és vidéke	87—88
(Színes melléklettel; csatolva az 5—6 jubilár.s számhoz.)	

II. Külömfélék.

Folyóiratunk rendszeres megjelenése	26—27
A hazai néprajz érdekében.....	27
Az E. K. E. Zajzonban (Irtá <i>Zajzoni</i>)	27—28
Régi parasztházak femitartása	28

Üdvözlő távirat Feilitzsch báróhoz	59
Értékes adomány az E. K. E. muzeumának. (1 képpel)	59—60
Erdély néprajza és Szongott Kristóf	60
Külföldi turista hírek	61
Óriás fák	61
Kirándulási értesítő. (Irta: K. G.)	61—63
† Jókai Mór	88
Közleményeink statisztikája	88—89
Sikerült fotografiai felvételek	89
A „diák szállók”	89—90
A kolozsvári kányafői menedékház felavatása	90—92
Tizezredik látogató az E. K. E. muzeumában	92—93
A zsebóra, mint iránytű	93
Idő és távolságszámítás	94
Kirándulási értesítő	96
Az E. K. E. háromnapos kirándulása (Rézbánya) ..	96
József Ágost kir. herceg családi öröme	123
Népkönyvtárak az E. K. E. útján	123
Az E. K. E. kirándulásai	
I. A székelyói vizesésnél	123—126
II. A révi új csepkőbarlangnál	126—127
Üdvözlő válasz az E. K. E. védőjétől	150
Berzeviczy Albert dr. kultuszminiszter látogatása	150—151
Szilágyi Dezső turista-emléke	151
Az E. K. E. időleges kiállításai.	
I. Keleti szőnyeg kiállítás	151—152
II. Örmény kiállítás	152—154
A timbora eredete	154
A turista egyesületek muzeumai	160
Állítsunk siremléket Radnótinak!	182
Az erdélyi részek turista térképe	182—183
Hazai örmény muzeum	183
A válaszúti kiállítás	183—185

III. Egyesületi élet.

Választmányi gyűlés január hóban	30—32
Az E. K. E. Székely Társaságának közgyűlése február 9 én	32
Választmányi gyűlések (márc.—jul)	63—64, 95, 96, 128
Az E. K. E. közgyűlése október 2 án (1 arcképpel.)	156—159
Választmányi gyűlés szeptember 15-én	159—160
Választmányi gyűlés nov.—dec hóban	186—187, 188

IV. Könyvesház.

Kalauz biharfüredi kirándulásokra	29—30
Déli Kárpátok	94
A Magyarországi Kárpát Egyesület évkönyve	127
A Mecsek-Egyesület évkönyve	127
Etéd község története	127—128
A Vágvidék mondaköre	154—156
Három nap a Magas Tátrában	185—186
A róna vadvirágai	186

V. Helyreigazítás.

A 123-ik lapon levő sajtóhiba helyesbítése	160
156 ik lapon az arckép aláírásában <i>Kovács</i> helyett tévesen <i>Kovács</i> van nyomva.	

VI. Képeink.

	Lap.
Hétfalusi urinők (Csoportkép <i>Weinrich</i> felv.)	10
Lakodalmi szószóló. (<i>Gyárfás</i> Győző rajza.)	11
Borica-tánc (Első figura)	14
(Harmadik figura)	15
A székelyői felső vizesések	17
E. K. E.-menedékház a Csukás aljában a Tészla tetőn.	25
Az óvári klostromról.	
1. A nagy ebédlőterem (refektorium) belseje	34
2. " " folyosóra nyíló ajtaja	35
3. A sekrestye mellett levő kis terem keleti oldala	36
4. A konyha udvarra néző ajtaja és ablakai	37
5. A nagy ebédlőterem udvarra néző ablakai	38
6. A sekrestye mellett levő kis terem hálószerű boltozata	39
7. A nagy ebédlőterem menyezetének a boltive	41
(Dunkey fivérek felvételei.)	
A ponoreli régi templom. (<i>Téglás</i> István rajza.)	51
Emlékkeresztek (<i>Téglás</i> István rajza)	52
Szongott Kristóf. (Arckép)	53
Az örmény templom Gyergyószentmiklóson. (<i>Goró</i> Lajos rajza.)	54
Mály István dr. (Arckép)	59
József Ágost kir. herceg. (Arckép)	65
A turi hasadék felső bejárata (<i>Gámán</i> D. felvétele)	72
A turi hasadék alsó torkolata (<i>Gámán</i> D. felv.)	74
Szent László szobra a turi hasadékban (<i>Gámán</i> D. felv.)	76
A Báró szög a turi hasadékban. (<i>Gámán</i> D. felv.)	77
Borszék. Szent István kút.	80
Előpatak	82
Tusnád. Főkút	83
Tusnád. Stefánia fürdő	85
Tusnád. Rezső-forrás	86
A bellavista vizesés.	110
A timbora. 6 kép. (<i>Szilágyi</i> Béla rajzai)	115
A rékasvölgyi vizesés.	117
A Pozsárkő.	119
Molnár Dani (Arckép)	122
A révi vizesés	134
A meziádi barlangról	
1. A barlang bejárata	143
2. A katakombák oszlopcsarnoka	144
3. Részlet a díszterem függönyzetéből	145
4. A cseppkőbarlang táncterme	146
Kovács Géza. (Arckép)	156
A Nyegoj.	168
A Nyegoj nyugati oldala	169
A Nyegoj déli oldala	170
Székely kapu (Kezdő kép)	174
A szászfenesi székelykapu	175
Székely kapu. (<i>Goró</i> Lajos rajza)	176

*
Színes műmelléklet: A gyergyó-bélbóri templom és környéke. (*Ürmösy* Sándor festménye után — «Pátria» nyomása)

109 III/17

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

XIII. ÉVFOLYAM.

1-2. SZÁM.

1904.

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET ÉRTESITŐJE.

SZERKESZTI:

MERZA GYULA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TARTALOM: Márki Sándor dr.: „Erdély.“ — Harmath Lujza: Székely népszokások. — Za—1a: A lábszánkó és a téli turistaság. — Zakariás János dr.: A Brassóvármegyei csángókról. — Czárán Gyula: A székelyói (rekeceli) yizesés. — Az idegentorgalom az erdélyi részekben. — Az E. K. E. csukás-tészlai menedékháza. — Külöñfélék: Folyóiratunk rendszeres megjelenése. — A hazai néprájsz érdekében. — Az E. K. E. Zajzonban. — Régi parasztházak fenntartása. — Könyvesház: Kalaus biharfüredi kirándulásokra. — Egyesületi élet: Választmányi gyűlés. — Az E. K. E. Székely-társaság alakuló közgyűlése.

ELŐFIZETÉSI ÁRA 10 KOR.

AZ E. K. E. RENDES TAGJAI TAGDIJUK FEJÉBEN INGYEN KAPJÁK.

MEGJELENIK IDŐKÖZÖNKÉNT.

KOLOZSVÁR,

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET KIADÁSA.

1904.

ERDÉLYI MÚZEUM

367 * 1907.NOV.-9.

KÖNYVTÁRA.

Tagtársaink figyelmébe!

Miután alapszabályaink értelmében a tagsági jogok, kedvezmények, nemkülönben az egyesületi folyóirat csak a már befizetett tagsági díj ellenében élvezhetők, ennél fogva tisztelettel kérjük, hogy a folyó 1904-ik évre esedékes tagdíjat folyóiratunk jelen füzetének vételével, mint a hogy az alapszabályok 7. §-a is előírja, *lehetőleg az év első harmadában* befizetni sziveskedjenek. (Kolozsvár, Mátyás király-u. 3. sz.) Az 1903. évről hátralékos tagjainkat pedig egyidőjüleg szintén tisztelettel fölszólítjuk, hogy tagdíj hátralékaikat szintén küldjék be, mert a folyóirat elő állítása egyesületünkre tetemes terhekét ró.

Kolozsvár febr. hó 20-án.

Az E. K. E pénztári osztálya.

Az E. K. E. tagok kedvezményei.

Azok a tagok, kik tagdíjukat befizették a beküldött arckép és 1 korona ellenében ingyen kapják az előfizetési ár szerint 10 koronát érő *Erdély* c. folyóiratot; kedvezményes árban rendelhetik meg az egyesület kiadványait, élvezik a kirándulások részére megnyert előnyöket; a menedékházakat részint ingyen, részint kedvezményes árban használhatják.

Ugyszintén az egyesülettől szervezett turistaszállókban olcsón meg szállhatnak és étkezhetnek.

A helyi tagoknak az egyesület olvasóterme és könyvtára szintén rendelkezésre áll.

A tárcsa alakú és 71 oldalra terjedő igazoló fölsorolja részletesen mindazokat a vasúti, hajózási, egyéb forgalmi és társadalmi, nemkülönben fürdőzési és nyaralási kedvezményeket és egyes lapok előfizetési előnyeit, melyeket az E. K. E. tagjai számára kieszközölt.

Rendes tagdíj 6 K.; arck. igazoló 1 K.

A belépési nyilatkozat Kolozsvárra, Mátyás király u. 3. sz., az egyesület címére küldendő.

Alapszabályok és gyűjtőívek kívánatra díjmentesen küldetnek.

Legújabbán kedvezményeket ajánlottak fel a Rembrandt féle fotografiai műintézet (Brassó) és *Bernáth* E. Sándor kerékpárkereskedő (Kolozsvár).

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

Kiadja: az **Erdélyi Kárpát-Egyesület.**

„ERDÉLY.”

Irta: **Márki Sándor dr.**

I.

Magyarországot felerészben a Kárpátok és azoknak kiágazásai borítják. A Kárpátoknak leghatalmasabb tagja a *délkeleti felföld*, melyhez több mint felük tartozik; akkora terület, mint a Szudeták egész hegyrendszere, két akkora, mint Svájc felföldje. Másfél századon át, a török hódítások zivataros idejében, *Erdély* név alatt ez a felföld külön ország volt. Függetlensége azonban még a törökök kiűzetése előtt (1686., illetőleg 1691.), különállása pedig a rendi kiváltságok eltörlése évében (1848). végképen megszűnt s Erdély egyesült az anyaországgal, melynek földrajzi helyzeténél s természeti sajátosságainál fogva különben is természetes kiegészítő része.

Az »erdélyi« szászok nem hiában nevezték *hétvárnak* (Siebenbürgen); a természet valóban hét hatalmas várral, *hét hegytömeggel* tette Magyarországot fellegvárává.

A hegyrendszerekben majdnem páratlan az a hirtelen kanyarulat, melyet a máramarosi havasokhoz csatlakozó keleti párkányhegység a felföld legdélkeletibb részén tesz. Ott a *Csilyános* csak 1605 méter magas ugyan, de mint Magyarországnak s a délkeleti felföldnek sarokbástyája, két, közel 90° alatt találkozó párkányhegység kiinduló pontja; igazi földrajzi nevezetesség. Itt nincs olyan hézag, mint például a Szudeták rendszerében a Cseh-erdő és az Érchegység találkozásánál, hol a sarokbástya, a Fichtel nem tartozik sem ugyanazon országhoz, sem ugyanazon hegyrendszerhez. A Kárpátoknak ez a délkeleti kiszökellése volt Magyarország vigyázó tornya a Fekete-tengerig kiterjedő síkság felé. Ez a sarokpontja annak a mintegy 700 kilométernyi vonalnak, mely az Almásnak a Szamosba való ömlésétől az aldunai Vaskapuig keletre fordított körívben tart. A határláncoknak ezt a legnyugatibb két pontját a rómaiak idejében emberi mű, a *limes Dacicus* kötötte össze.

A limes arra való volt, hogy kipótolja azt a hiányt, mely a *felföld nyugati oldalán* a földrajzi és politikai önállóság szempontjából mutatkozott. Nyugat felé e felföld nyitva áll. A Szamos a Lápossal és a Krasznával, a

három Körös, főképen pedig a Maros, sőt (a Bisztra felől) valamennyire a Temes is egyenesen útat nyitnak e felföldhez. A régi magyarok, kik vizek mellett, patakok fejeinél áldoztak, alföldi létükre is tájékozottak voltak, midőn a nyugati határok kijelölésében nemannyira a hegygerincek kanyargását, hanem — a mi ettől különben majdnem elválhatatlan — a patakfők, források összekötő vonalát, a vízválasztót fogadták el alapúl. Így lett a délkeleti felföld, a régi Erdély nyugati átlagos határa a greenwichi keleti hosszúság 23. foka. Ez a 23. fok derékban metszi a *Biharhegységet*, hová a Szamos és Maros közt a Meszes-, Réz- és a tulajdonképeni Biharhegységet, az Érmelléket, a gyalúti havasokat, az aradi hegyalját s még az erdélyi érchegységet is számítjuk. Ezen fok és a 22. fok (a Maros és a Duna) közt terjed el odább délen a *délmagyarországi hegyvidék*.

Az így megjelölt nyugati rész legmagasabb emelkedése a tulajdonképeni Biharhegységben a *Kukurbeta* és a *Vlegyásza*, melyek nem egészen 1850 méter magasak. A három Körös, a Meleg- és a Hideg-Szamos, valamint az Aranyos völgye vezet hozzájuk, a krónikások Igfon-erdejébe, melynek egy részét most is Királyerdőnek nevezik. A hegység belsejében ma sincsenek helységek. Fölséges magányban rejtőznek csont- és jégbarlangjai, a kalugyeri időszak forrás, a sok búvópatak, zuhatag. Pedig ez a vidék valaha Európa Eldorádója volt; és Nagyg, Boica, Brád, Körösbánya, Verespatak, Offenbánya, Abrudbánya, Zalatna arany- és ezüstabányái, keleten a gazdag sóbányák és a pompás bortermelő vidékek s mindenütt a regényes szép erdőségek a közzgazdagodásnak ma is fontos tényezői.

A *délmagyarországi hegyvidék* hazánknak ásványokban szintén leggazdagabb részei közé tartozik. Aranyán, ezüstjén, rezén kívül különösen óriási vas- és kőszéntelepeiről híresedett el. Bányászat, állattenyésztés a lakosság fő foglalkozása; a földnek csak alig egyötödét szántják, vetik; több mint egyharmadát erdőségek borítják. Maga a hegyvidék öt csoportra (*Pojána-Ruszka, Godján-Szárkó, Domogled, a délmagyarországi érchegység a Szemenyik-Plesuvával* és az *Almás-Lokva-Szretinye* csoportjára) oszlik. Legmagasabb csúcsa 2294 méterrel a Gugu, legnevezetesebb hágója 656 méterrel a Vaskapu, mely a Temes és Bisztra völgyéből a hátszegi völgybe, a felföld déli párkányhegyei közé vezet.

Az *erdélyi havasok*, a hogy a déli párkányhegyeket nevezik, a hátszegi völgytől a tömösi szorosig mintegy 260 kilométer hosszúságban mindenütt Magyarország és Románia határán húzódnak. Hat főbb szakaszuk: az egymással párhuzamos *Retyezát* és *Vulkán*, a *Paring*, a *szebeni, fogarasi és brassói hegység*. Legmagasabb csúcsuk, a *Negoj* (2.536 méter), a fogarasi havasokban van; 2.000 méternél magasabb a *Retyezát*, *Paltína*, *Mundra*, *Surian*, *Csindrel*, *Steffistye*, *Szurul*, *Királykő* és a *Bucsecs* is. Ezek nem mérkőzhetnek a Magas-Tátra ormaival, de sokkal nagyobb számban sorakoznak egymás mellé s *átlagos* magasságukat nézve, kivált a fogarasi havasok, *Magyarország legnagyobb és leghosszabb gerinces emelkedései*. Állandóan egyiket sem borítja hó; de (mint például 1899. június 8—9.) egy-egy erős nyári havazás után valóságos alpesi tájképekkel gyönyörködtetik a szemlélőt. Erdélyben két Kárpát-egyesület buzgólkodik, hogy szépségeiket minél többen élvezhessék.

A nemcsak szerkezetében, hanem anyagában is egységes, főképp kristályos palából álló hegységet két völgy töri át: nyugaton a *Zsil*, középpütt az *Olt* völgye. A vizek iránya is mutatja, hogy a katonai és kereskedelmi útakon minden időben a felföld lakosai uralkodtak; előttük nyitva állt a Balkán félsziget, de bármikor elzárkozhattak előle. A fogarasi havasokban 90 kilométer hosszan egyáltalán nincs is hágó vagy szoros; a többinek (Vulkán, Szurdok, Vöröstorony, Törcsvár, Tömös) részben már neve is bizonyítja történeti jelentőségét.

A tömösi hágótól éjszak felé a radnai hágóig terjed a *keleti határlánc* és az éjszakinak legkeletibb része, a *bodzai, berecki, csíki és gyergyói* hegysoport. Csúcsai közt 1.958 méterrel a Bodzafőnél levő *Csukás* a legmagasabb; 2—500 méterrel alacsonyabbak a Lakóca, Nagy Sándor, Szöllős, Hosszúhavas, Nagy-Hagymás és a Bükkhavas. A hegyláncot Magyarország felől a Maros és az Olt, Románia felől a Sereth szoritja közre; a fő völgyekből csak a mellékvölgyeken föfelé kapaszkodva lehet följutni a gerince, hol a Tatárhavas hágója, a bodzai, ojtózi, kistölgyesi, pricsketetei, gyimesi, békási és tölgyesi szorosok a külfölddel való közlekedés főbb kapui.

Egyközűleg haladnak a határláncolattal nyugaton a *Hargita* trachit-hegyei. Ezekhez számítjuk a *bodoki, hermányi, görgényi és Kelemen-havasokat*. Mindezek a középkorban olyanféle katonai őrállások voltak, mint az alföldön a kun halmok. A Büdös, a Kakukhegy, a Hargita, az Ostoros, a Délhegy s éjszakon a legmagasabb, a 2.102 méternyi Pietrosz, tövükben pedig a várhegyek sorozata őrködött, hogy a lejtőségeken és a völgyekben lakó nép nyugodtan folytathassa munkáját. Fő folyói, a *Maros* és az *Olt*, egymás közelében erednek, de ellenkező irányban haladnak; a Székelyföldnek, melynek gerince a Hargita, már csak ezért sincs egységes jellege. »Túl az Olton« valami messzeséget jelent, mint »az Operenciás tengeren túl.« A székelyek nem ennek a folyónak, hanem a Marosnak a mentét követték, amely a népdal szerint »igen igen messze,« de mégis „Magyarország kellő közepébe“ vezette őket mindenkor.

A Nagy-Szamos forrásvidékén s jobboldalán már vegyesen laknak szászok, románok, magyarok. A Szamoshoz vezető hágók az *éjszaki határlánc*hoz tartoznak. A radnai havasok legmagasabb ormai, a *Nagy-Pietrosz* (2 305 méter), az *Ünök* (2.280 méter) és a *Vurvu Omuluj* (1.932 méter) valósággal uralkodnak a hadak útjain. Innen védelmezték a határláncban levő arany-ézüst- és sóbányákat, melyekhez a vidék első műveltsége fűződik.

A Hargitához nyugat felé domborok csatlakoznak, melyek nagyjából a folyók mentén vonódnak, egészen véve tehát keletről nyugatra huzódnak s a délkeleti felföld belsejét hullámossá teszik. A folyók völgyei csak helyenként szélesednek ki s ott a legtermékenyebbek; például a *Barcaság*, a *fogarasi róna* és a *Kenyérmező* kicsiny, de termékeny lapályai. A domborok magassága 100—400 méter közt változik. A felföld délibb részein levő hegysorok néhol valóban szépek; például a *persányi* hegysorban, a *Keresztény-havasban* és a *Rikában*, hol a felföld legnagyobb barlangja, a Csodálókő vagyis az almási barlang felől sok monda keletkezett. A Hargitából kilépő Olt és a két Küküllő hegysorai közt keleten székelyek, nyugaton már szászok és románok laknak; a Firtoshoz, Budvárhoz, Szarkakőhöz, Péter-

hegyéhez, Énlakához stb. fűződő hun hagyományok azonban köztük is föltűnedeznek a Hunnenburg, Attilahegy, stb. nevében; s a Székelyföldről a Szászok-földjére, Nagy-Szeben felé a Hortobágy vize kalauzol bennünket.

A Nagy-Küküllőtől délre épültek a szászok csinos városai; éjszakra pedig a Marosig az egész felföldön itt fekszenek a falvak legsűrűbben. A lakosok mindenütt szorgalmas földmivelők s a küküllőmenti borok országos híréek.

Már a Maros balpartjára is átnyúlik a *Mezőség*, mely a felföld többi részét, főképen pedig a Maros, Szamos, a Biharhegység és a Hargita közt levő területet foglalja magában. Jobbadán fátlan, hullámos vidék, melynek alacsony dombjai közt sok a kisebb-nagyobb tó és mocsár. Völgyeiben jó rétek és kaszálók, a lejtőségeken pedig szántóföldek vannak. Mindenütt sok a sós forrás, szélein pedig kősót fejtenek. A vidék fátlanságát is a sós talajnak tulajdonítják. A nagy Alföldhöz hasonlít abban, hogy sem nagyobb erdeje, sem köve, ami költségessé is tette az országutak és vaspályák építését; hasonlít hozzá abban is, hogy termékenységevel az ország e részének valóságos élestára.

A természet a felföldet megáldotta minden jóval. Az elsorolt *hét hegységnek hét folyó* felel meg: a *Maros, Küküllő, Olt, Körös, Szamos*, délnyugaton a *Temes*, sőt egy darabon a *Duná* is. Legjellemzőbb folyója a *Maros*, mely 683 kilométer hosszú útjából e felföldön épen ötszázat tesz meg s ide tartozik egész (27.000 km.) vízkörnyékével. Maros-Újvárnál már száz méter széles és onnan kezdve evezős hajókkal járható. Felényi vízkörnyéke sincs az *Olt*nak, melynek 530 kilométer hosszából 300 esik a felföldre. Ez és a többi folyó — a Dunáról nem szólva — még tutajokkal is alig járható; a közlekedésnek mégis fontos erei, mert az ország- és vasutak az ő völgyeikben s néhol jó magas emelkedések közt haladnak.

Az emelkedések *főközte* a gnájsz, pala, mészkő, homokkő, konglomerát, trachit és márga. A nyugati *mészkő*hegyekben és a Rikóban vannak a felföld legszebb barlangjai. Az almási barlang a legnagyobb, a Csetátye-Boli (Boli vára) a legregényesebb, a szkerisorai jégbarlang a legcsodásabb, és őslénytani tekintetben az oncsászaai a legtanulságosabb. *Márványt* is fejtenek. Már a rómaiak is erdélyi márványból faragták a sarmisegethuzai stb. szobrokat; újabban csinos tárgyakat készítettek a zsoboki márványból, a szárhegyi fehér márvány azonban nem igazolta a szobrászoknak azt a reményét, hogy kiszoríthatják vele a Karrarait. Valami nyolc millió métermázsára becsülik a torjai Büdös-barlangból fejthető *ként*. Ezt a solfatara-félet a jávai Halálvölgyével hasonlítgatják össze, de nem aknázzák ki.

A *basalt*-alakulatok közül Európában az antrimi (írországi) óriásgát mellett talán a Detonáta hasábjai a legfestőibbek; és csak a spanyolország (cardonai) *sóhegyet* lehet egy napon említeni a parajdival és a szovátaival. Ezeknek sószikláit egészen kopaszok, míg ott és Vizaknán, Kolozson, Tordán, Maros-Újváron, Görgényben a beomlott sóaknák helyén támadt tavakban szintén sósziklák közt lehet fürödni. Erdély legnagyobb *hét sótelepe* a parajdi, szováta, kolozsi, tordai, dézsaknai, vizaknai és a marosújvári. A sóskútak száma körülbelül 200, a sóforrásoké háromannyi. Magyarországnak 1780 óta mivel *kőszentelepei* vannak a délmagyarországi hegyekben, melyeken kívül Hunyadban a petrosényiek híresedtek el.

Ezen a hét vidéken legélénkebb a felföld *vasbányászata* is, míg az *aranybányászat* fő helye odább éjszakon a Maros és Aranyos közt levő vidék. Az Aranyos és a Körös (Chrysus) nevét az iszapban levő aranyportól származtatják. Az aranymosás azonban kiment a szokásból s a termésaranyat most hatalmas darabokban fejtik; Brádon 58 kilogramm súlyú darabot is találtak, a mivel voltaképp csak a kaliforniai és ausztráliai leletek versenyezhetnek.

SZÉKELY NÉPSZOKÁSOK.

Irta: **Harmath Lujza.**

A magyarországi népfajok közt egy sem őrizte meg annyira eredeti szokásait, mint a székely, a mi elég bámulatos, ha tekintetbe vesszük, hogy irástudó, lapot olvasó, értelmes és világlátott nép és semmi esetre sem lehet nehéz felfogású, buta, avagy aluszékonynak nevezni. Ellenkezőleg, élénk felfogású, tanulékony, kitartó, vas-szorgalmu, erős koponyájú nép, mely sok *nagyot* adott már a hazának és hivatva van, hogy erős, értékes oszlopa legyen örök időkre.

Általában konzervatív faj. Szűk körre szorított kis gazdaságában ma is úgy szánt-vet, mint ős apja. Ugy építkezik, úgy vígad, szomorkodik, mint ősai és vallásához, hazájához, földjéhez ép úgy ragaszkodik, mint azok, kik egykor nehéz küzdelemmel, életök árán megszerezték. S pedig vándornép. Igazi nyugtalan hun utód, kit csalogat az ismeretlen varázsa: a nem ismert veszély. Merészen, bátran vág neki a világnak és viszi tudását, szorgalmát messze idegenbe, de — — — vissza sír a lelke, vissza vágyik ősai sírjához és nagy ritkán esik meg, hogy örökre távol maradna hazájától. Legalább halni haza tér.

És e vándorlás — mely néha évekig tart — sem törli ki lelkéből a nagy hazaszeretetet, az ősi hitéhez, szokásaihoz való nagy vonzódást. Haza jön és újra beáll munkás, becsületes, tisztességtudó székelynek, kinek álmait nem zavarják meg az újkor világfelforgató, szociálisztikus eszméi.

És mindig sír a lelkem, ha látom, hogy ez a sokat érő, hasznos, jóra-
való elem legutolsó a kormányok előtt a hazában: igazi mostoha gyermek.
Rutén, rác, oláh, szász, tót, szerb mind több dédelgetésben részesülnek, mint
a székely. Telepítenek, parcelláznak, állami segélyben részesülnek azok, csak
a szegény székely van önmagára hagyatva. Dehát ez így volt örökidőtől
fogva: nem új keletű. Talán ez elhagyatottságnak köszönheti azt a szivós-
ságot, mely a székelyt jellemzi. S talán ennek köszönhetjük mi, a kik figye-
lemmel s nagy előszeretettel kutatjuk a néprajzi dolgokat, hogy a székelynél
még most is gazdag talajra akadunk.

I. Az ó-év temetése és az újév reggele.

Ez ősi szép szokás ma is fenn áll egész székely földön. Ó-év estéjén,
mikor vége van a szokásos istentiszteletnek, az ifjuság összegyűl a kocsma
vagy fajúháza előtt s rudrakötött kendők és egy szalmacsutakkal — mely a
haldokló évet ábrázolja — megindul a menet utcahosszat ki, a nagy mező-
nek. Az ifjuság torkaszakadtából éneklí:

„Uccu neked ó-esztendő,
Üssön beléd a szöszmenkő.
Elviheted, a mit hoztál,
Egyéb se volt bajnál-búnál,
Termés rossz volt, kevés a bor,
Szűk a kenyér, nincs disznótor.
Nem siratunk rossz esztendő,
Verjen meg a nyirágseprő.“

Most aztán előveszik a szalmabábot és istenesen elpáholják: »Nesze
dög, nesze, rossz votál«, kiáltja az ifjuság, aztán tüzet adnak a báb alá és
elégetik.

Eltemették hát az esztendőt minden bújával-bajával, most már a jobb
jövő reményében vigan lehet kántálni.

Muzsikaszóval, ének- és vers-mondással tiszteli meg az ifjuság a falu
gazdáit, mit amazok borral, pálinkával, kalácsal és pénzzel viszonznak.
Fel is hangzik a legénybíró ajkán minden ablak alatt:

„Hallod-e te jó gazda,
Eressz münköt útunkra.
Az Istennek áldása
Szálljon a te házadra.“

A többi folytatja:

„Mű héjában nem járunk,
Az a szokás minálunk,
Hogy bor, kalács, szalonna
Jusson zsebbe, kalapba.“

Persze meg is telik a zseb is, kalap is, meg a mi alatta van: a fő is.
Éjfélre már *jól elkészülve* mennek ki a forráshoz, honnan a falusiak isz-
nak és betömik tövissel, hogy a ki újév reggelén először bontja ki és merit
belőle, megkapja az *aranyvizet*, mely legénynek, leánynak nagy szerencsét
hoz az új esztendőben

Törík is magukat a lányok, hogy ki legyen első a forrásnál. Mert
csak az elsőnek hoz szerencsét. Vannak elegenden, akik csak lopják az álmat,
hogy ők lehessenek pitymallatkor az elsők, s mily keserves könnyeket
facsar ki a csalódás. Szentül megvan győződve az elkésett leány, hogy ab-
ban az évben nem kötík be a fejét, vagyis nem jut fejkötő alá, ami termé-
szetesen keserves dolog.

Újév reggelén első teendője az ifjuságnak, hogy *legénybirót* válasszon maga közül.

Ilyen legénybirója minden valamire való falunak van a székelyföldön. Egy a közigazgatásban ismeretlen hatalom, a falu ifjusági életében kiskirály, mely feltétlen ur mindenek felett.

Attól a perctől fogva, hogy a bojtos pálcát — mint hatalmi jelvényt — a kezébe adták, egy évig ő rendezí az ifjuság sorsát a faluban. Nála nélkül sem tánc, sem kaláka, sem más egyéb multság nincs. Ő szerződik az egész ifjuság nevében az urasággal a kalákák dolgában és ő a felelős, hogy a rend megtartassék s a szerződött napszámot pontosan leszolgálják az illetők. Ők dolgoznak, az uraság meg vasárnaponként — bizonyos meghatározott napokon — zenészeket ad és fizeti az engedélyt a multságához.

A legénybiró ilyenkor nemcsak felügyel a táncra, cigányokra, hanem szigorú rendet tart a jól felpálinkázott legények között. Az ő szava dönt mindenben és neki feltétlenül muszáj engedelmeskedni. Sok szolgabíró megirigyelhetné ezt a falusi hatalmasságot a tekintélyeért.

A legénybiró hatalma újévtől újévig tart. Az év első napján rendszeren a korcsmában történik a választás és bizony elégszer egypár bevert fej, vagy eltört borda árán jut kézhez a birói jelvény, a *bojtos pálcá*. Dehát ez már így szokás, a magyar virtus valahogy, valamiképen csak ki kell, hogy törjön s egypár friss vércsőpp nem a világ.

Az újévi kántálást, mely egész délig elhúzódik, már az új biró vezeti. Ő jár elől versben, énekben és rendszeren úgy elédélgetik, — kivált a lányos házak — hogy ő maga sem tudja hogyan kerül haza. Dehát újév napján józan legénybiró, szégyene volna a falunak.

A LÁBSZÁNKÓ ÉS A TÉLI TURISTASÁG.

ig az úgynevezett Ski-klubok Közép-Európában egyre terjednek s különösen Németországban és a Svájcban élénk tevékenységet fejtenek ki, addig nálunk e tekintetben nem igen lehet a téli turistaság előhaladásáról beszélni. Pl. Németországban egyedül csak a schwarzwaldi Ski-klubbnak 15 osztályban 1200 tagja ápolja a lábszánkós sportot.

Tagadhatatlanul ez az egyesület az elsők egyike, melynek köréből a legelső lábszánkós hegymászók kerültek ki. Pl. hogy csak egyet említek: *Paulcke* Vilmos.

Ez a Ski-klubb találta fel a duplabőrű s középütt olajjal impregnált bakkancsot, melyet Paulcke öt napon és öt éjjel át viselt a berni Oberlandon át tett expedíciója alatt és soha sem fáztak a lábai.

Ugyanis a norvég-lapp cipőt van ez a lábbeli hivatva a havasi lábszánkós kirándulásokon helyettesíteni, melyre a jégmezőkön lecsatolt lábszánkó helyett szöggel kivert szándalokat lehet alkalmazni s így a lábszánkót és a hegymászást összeegyeztetni.

A ski-vel való járáshoz tudvalevőleg két vékony deszkalapnak a használata szükséges, melyek általában tölgyfából készülnek s hosszúk 2—3 méter, szélességük 6—8 méter, vastagságuk 2—3 cm., elől erősen visszagörbítve, hajlékonyak és nagysugarú hajlat szerint készülnek, mely tulajdonság e járőszköznek a legfőbb támpontjait annak szélső végeire helyezi. A láb a ski középső részéhez van erősítve megfelelő szíjkészülékkel, mely azt körvonalaiban körül fogja és rögzíti.

A ski a havon való tovacsuszamlás útján használható a járásra — a test súlyának egy kiterjedt alapon való megoszlása pedig alig néhány centiméterre nyomja le a ski körvonalait.

Az előhaladás sík földön, vagy mászás közben a két ski váltogatott előre csúsztatásával történik.

Az alászállás a két egymáshoz közelített és egyidejűleg vontatott láb-
szánkó csúsztatásával eszközölhető.

A lábszánkó szerszámát egy 1.6 m. hosszúságú vasalt bot egészíti ki, melynek hegyes vége 5–6 cm., teljesen nélkülözhetetlen a műveletekhez. Sík talajon, egyik kézben tartva, elősegíti a haladást.

Lejtőkön, a lábszánkózó könnyedén meghajolva a térdhajlások fölött, figyel az akadályokra, akár jobbra, akár balra a botot két kézben fogja a vasalt végével hátrafelé s úgy használja mint egy féket a hóba süllyesztve, hogy a sebességet szabályozhassa, mely szédületessé válhatik és végül, hogy pályafutását irányítsa.

A vasalt bot elengedhetetlen kiegészítése a lábszánkózó felszerelésének.

Érthető, hogyha nagyon hosszú, akkor akadályoz, mert akárhányszor nehéz a kezelése és veszélyessé is válhatik a rohanásnál, midőn az egyensúly kevésbé állandó és a midőn a gyorsaság gyakran óránként 20–25 kilométert is meghalad.

Azonban a testtől jobbra vagy balra tartva a mászóbotot, hegyével hátrafelé, fékezve vele a hóban, vagy abba benyomni is készen, a veszély elkerülhető.

Ha azonban a bot előre van irányítva, kockáztatja a lábszánkóval való összetűközést, megakasztja a futást, eltérít a kívánt útirányból és egy fékezhetetlen eséssel zuzódások okozója lehet.

Valóban vétkes könnyelműség a botot kötél-táncosok módjára két kézben vízszintesen tartani, mert ez az akrobataszerű egyensúlyozás nagyon is veszélyes.

Ezenkívül kívánatos, hogy a botnak megfelelő fogantyúja legyen, mely állandó összeköttetésben tartsa azt a kézzel vagy a karral.

A legtöbb ski-bot ezt nélkülözi.

A mi fő, a bot gyakran a hóba ejtve, nedves, csúszós lesz s a kézből könnyen kisiklik, miért is ilyenkor biztosan nem kezelhető. Egy vagy több bõrgyûrű különböző magasságban alkalmazva megszüntethetik ezt a kellemtelenséget.

Nansen 1891-ben tett 45 napos expedíciójánál lépett a ski először, mint kiránduló járómű előtérbe, s azóta nagyon sok és előkelő hegymászó vette azt az alpinizmus szolgálatába.

Paulcke Vilmos, a freiburgi híres lábszánkós turista feltűnést keltő lábszánkós kirándulásokat tett másodmagával az Ober Alpstock-ra, majd ötöd-
magával vezető nélkül egy 5 napos használó kirándulást, mely már a leg-

vakmerőbb vállalkozás határait is túllépte: Meiringenből a 3780 m. magas Jungfrau-havasra.

1897 ben ugyancsak ő írja le az »Oest. Alp. Zeitung«-ban a berni oberlandban tett téli lábszánkós kirándulását: míg *Lábszánkós kirándulás a Monte Rosa-ra* című alpesi útleírásában *Helbling* Róbert adja elő azokat a tapasztalatait, a melyeket Paulcke társaságában volt alkalma szerezni.

Különben Paulcke »Der Skilauf« című művében a napjainkig megjelent legjobb kézikönyvet bocsátotta közre, mint a melyben szerző a lábszánkós felszerelést turista, illetve alpinista szempontból a legapróbb részletekig is merteti. Helbling maga is nagy hegymászó lévén, mint a Svájci és Német-Osztrák Alp. egyesületek kipróbált tagja, azt állítja, hogy a ski gyakorlatának elsajátítása nem nehéz, ha mindjárt sokszoros kecskebukázás árán is; gyorsan lehet azt a hegységgel szembe szállítani, miről a Monte Rosa-ra tett kirándulása tanuskodik, mit megelőzőleg csak két napig gyakorolta magát.

A lábszánkó szerinte csudálatosan alkalmazható hegymászásra; természetesen legfőbb előnye a leereszkedés gyorsaságából áll s úgy időmegtakarításból, valamint erőkimelésből ajánlatos.

A ski a hegyre való följutást akkor is lehetővé teszi, amikor a hó az egyszerű gyaloglóra nézve nagyon rossz volna; a mászás kétségkívül öszszehasonlíthatatlanul fáradságosabb, mint nyáron, de a lejövet nagyon gyors és úgyszólván fáradság nélküli. Persze úgy Paulcke, mint Helbling megjegyzik, hogy lábszánkós hegymászásoknál elengedhetetlen, hogy az illető kirándulók egyuttal tapasztalt alpinisták legyenek. Ezt úgy kell érteni, hogy a hegység rejtelveivel szemben teljesen otthonosak legyünk, mert se ügyesség, se serénység, mint pl. a korcsolyázásnál, itt ezt a körülményt nem képes pótolni.

Ez manapság annyival is inkább fontos, mert alig van vezető, ki egyuttal a lábszánkó kezelésében is gyakorlott volna. Ennélfogva mindaddig, míg megfelelő lábszánkós vezetők nem állanak rendelkezésünkre, a téli kirándulások elterjedése nem nagyon megvan nehezítve.

A hóban való mászásnál az a legfáradságosabb, hogy minden lépésnél a láb besüpped a hóba s ezt onnan erővesztéssel kell újra kihúzni.

Ennek kikerülése céljából használja a nép az úgynevezett hótalpakot, melyek a székelyeknél kerekpelye vagy kelepce néven ismeretesek.

A lábszánkó súlya alatt a hó alig enged 20 cm. re és így az ok nélküli fáradságtól megkíméli a téli turistát.

A megkeményedett hófödte hegyoldalokat skivel rézsutason átszelni bajos, legfőleg ha kapaszkodót alkalmazunk a ski aljára, mely vasfogaival a láb irányában kapcsolandó föl a lábszánkóra. A norvégek botot egyáltalában nem igen használnak, azonban nálunk divatban vannak.

Legrand, francia törzs orvos bot nélkül a lábszánkózást veszélyesnek tartja.

Miután a ski-sport ma már az északi országokon kívül is a téli turistaság egyik közkedveltségű segédeszközévé vált, különösen alpesi vidékeken mindenütt nagy elterjedésnek örvend.

Valamint sík földön, úgy hegymászásnál is a lábszánkó használata, az abban való jártasság elsajátítása s az esések veszélyeinek kikerülése a szabad természetben télen át való gyönyörködést van hivatva elősegíteni, s éppen ezért csernelházi *Chernel* István, *Hangay* Oktáv tagtársaink kezdeményezésére és a katonai körökben már szintén rég megindított lábszánkózás mozgalma magyar hegyvidékeken is közérdeklődésre érdemes támogatásban volna részesítendő.

A mi pedig a Németországban híressé vált feldbergi ski-ünnepélyeknek esetleg nálunk való meghonosítását illeti, ennek a téli turistaság terjesztésén kívül több, mint bizonyos, hogy idegenforgalmi jelentősége is volna.

Hétfalusi úrnők — a hétfalusi nőegyesület tagjai — csangó népviseletben : az E. K. E.-nek Brassóban, 1903. aug. 31. közgyűlése alkalmából Csernáfaluban és Hosszúfaluban tartott népnempen és háziipari kiállításán.

A BRASSÓVÁRMEGYEI CSÁNGÓKRÓL.

Brassóvármegye 10 községében több mint 15 ezer csángó-magyar él. Egyrésze a különálló Krizba, Bonca-Ujfalú és Apáca községekben; a zöme az ugynevezett hétfalusi járásban: a Bácsfalu, Püspök, Csernátfalú és Hosszúfaluból álló négyfaluban, és a Tatrang, Pürkerec, Zajzon (fürdő) községekből álló háromfaluban.

Az »EKE« brassóvármegyei osztályának legfontosabb feladata e községek elhanyagolt hegyvidékének föltárása, turistasági földolgozása, annak megismertetése és e feladata teljesítése közben e vidék néprajzi viszonyainak megismerése és megismertetése, házi iparának fölkarolása: nem feledkezve meg munkássága közben Zajzon fürdőnek támogatásáról sem.

A »Csukás« hárompupú teve hátához hasonlatos hatalmas orma, a Donghavas vadregényes festői vidéke — hová a vadászok fajdkakas dürgésre szívesen, mert eredménynyel látogatnak el, — a »Tészla« kopár oldala, a »Babarunka« és »Ördög völgye« — az őzikék kedvenc buvóhelyei — a »tavak havasának« nagyterjedelmű fennsíkjá a »Vajda havas« stb stb., mind a fáradságot sokszorosán jutalmazó, elragadóan bájos és gyönyörködtető kirándulási helyek. És a csángó nép, mely e vidéket lakja, a maga saját-szerű nyelvjárásával, szokásaival, gondolkozásmódjával, ruházatával, lakásberendezésével, háziiparával, a nyelvésznek és ethnografusnak, a psychologusnak és politikusnak megfigyelésére, tanulmányozására méltó.

Századok óta él itt e nép Brassótól, a szászoktól gazdasági stb. függésben.

Ez a függési viszony, az örökös elnyomatás, kizsákmányolás bizalmatlanná tette e népet, és e bizalmatlanság jégkérge nehezen enged most a fölszabadulás, a fejlődés éveiben

Románia és főleg Bukarest közelsége felébresztette a nép vándor hajlamát, és a Romániát járó csángó ifjak és leányok busás keresetükkel együtt hazahozták a romániai erkölcsöket, és szokásokat. Ez a körülmény egyrészt, másrészt az is, hogy e csángó falvak nagy részében jelentékeny számarányban élnek oláhok is, magyarázza meg azt, hogy a csángók legnagyobb része beszél oláhul is, magyar tájszólásukban sok az oláh eredetű szó, hogy multságukon oláh táncokat is járnak, oláh dalokat is énekelnek és a férfiak viselete oláhos. A nők viseletébea sok a hasonlatosság a szász nép viseletével.

Az idegen befolyás meglátszik tehát e nép viseletén, szokásain.

Lakodalmi szószóló

Vallásuk is a szász befolyás hatása alatt ág. ev. és valóban szívós nemzeti érzésüknek kell tulajdonítanunk, hogy legalább magyar anyanyelvüket megőrizték a multban.

Most már az állami iskolák és a társadalom, a fellendült nemzeti művelődés őrzi, ápolja, erősíti, fejleszti e nép magyar nemzeti fejlődését, ellensúlyozza a Romániában tartzkodás káros hatását; de a küzdelem nehéz, bár nem reménytelen

E küzdelem teljes sikere a Romániába való kivándorlásnak csökkentésétől, tehát attól függ, hogy e népnek itthon való megélhetését, boldogulását, előrehaladását tegyük lenetővé.

E célt van hivatva szolgálni — a többi tényezők munkáját, mintegy kiegészítve, — a maga szerény hatáskörében az EKE. brassóvármegyei osztálya is.

Első sorban a Csukás és Nagy-Kóhavas hegyvidékét kell turistasági szempontból feldolgoznunk.

A Csukáson már megkezdettük a munkát; annak előhegyén a Tészla tetőn gondozásunkba vettük és menedékházzá alakítottuk át a volt Kordonházat. Turista utakat készítettünk, jelzőtáblákat, oszlopokat állítottunk föl. — De még csak a kezdet-kezdetén vagyunk. Nagy és hálás munka, ezer teendő vár itt az EKÉ-re, mert e vidék a turistaság terén eddig teljesen el volt hanyagolva és így természetes, hogy turisták alig is látogatták, — pedig mondanunk sem kell, hogy az élénk turista-forgalom mennyi haszonnal jár a népre, Hétfalú lakosságára. — Ezért kívánatos volna, hogy maguk a községek és a csángó társadalom is nagyobb mértékben támogathatná az EKÉ-t munkájában, a mire példa gyanánt szolgálhatna a szász községek egy része, ahol a legényegyletek készítik és tartják fenn pl. az erdei séta- és turista utakat.

A EKE. brassóvármegyei osztálya a csángó háziipar fölkarolására is megragad minden alkalmat. Így az 1902. ik évben Pürkerec — Zajzon községekbe rendezett kirándulása alkalmával háziipari kiállítás rendezésére kérte föl a három falu közönségét, ami főleg Giró Szász István Pürkerec község érdemes jegyzőjének buzgolkodása folytán oly szépen sikerült, hogy a kétszáz főnyi kiránduló társaság több száz korona értékű csángó szőttest, hűnzést stb. vásárolt.

E munkában azonban oroszlanrészt követel most már magának a Dr. Semsey Aladárné főszolgabiróné vezetése alatt álló hétfalusi nőgyűlés, mely az EKE brassóvármegyei osztályának ez évi közgyűlése alkalmával nemcsak nagyszabásu honi ipari kiállítást rendezett, hanem a csángó népies viseletet és háziipart megható kedvességgel mutatta be. Mint képünk mutatja, a nőgyűlés tagjai, úrinők öltötték föl magukra a népviseletet: megragadó, bájos képet nyújtva ezzel. Festői és gazdag ez a népviselet. Arany paszománt szélű *»lajbí«*-jüket aranyozott *»drágaköves réz öv«* szorítja karcsn derekukra és a lajbiból kidudorodó patyolatínges mell közepét aranyozott, drágaköves kóralakú *»kösöntyü«* díszíti. Hajukból színes földigérő bársony és selyem szallagok lógnak le. Sokan fejükön sisak alakú csepeszt is viselnek, melynek díszes himzése átragyog a fátyolkendőn. Mások e helyett

sárga-barna selyemkendőt, »barancsik« ot viselnek. Színes selyem rokolya és kötény egészíti ki e ruházatot.

És a milyen a viselete, olyan színes, változatos és több nép szokásaiból átvett a mulatsága, tánca, népünnepei, stb

E helyen csak lakodalmi ünnepélyéről és a »Borica« táncról emlékezem meg röviden.

Megvan a csángó lakodalomnak is a maga »szószóló«-ja, a ki ékes rigmusokban kikéri a menyasszonyt, vőlegényt. És hogy a csángó lakodalom tele van zajjal, vigsággal, azt elárulja a szószólónak ez a dicsérete :

„Soha sincs szebb dolog, mint a lakodalom,
Nem ér azzal fel harmincezer sokadalom.
Mert a sokadalom fáradtság, unalom,
De a lakodalom öröm és vigalom.“

A legutóbbi EKE közgyűlés alkalmával Hosszúfaluba rendezett kiránduláson ugyancsak a hétfalusi jótékony nőegylet bemutatta a csángó lakodalmi szokásokat is — Gyárfás Győző mérnök, a háromszékvármegye építészeti hivatal vezetője, rajzművészetének köszönhetjük az itt bemutatott rajzot, a melyen Szász Gerkó János uram, egyik jeles csángó lakodalmi szószóló, jellegzetes és a megszólalásig hű képéről sugárzik reánk az értelmes, tudákos paraszt öntudatos tekintete. És hogy pergett Szász Gerkó János uram ajkáról a gyöngyöző rimű vessor, a mikor a menyasszonyt atyafiai-lól ilykép bucsuztatta :

„Közel és távol levő sok atyámfiai,
Egész nemzetemnek kiterjedt ágai,
Atyám és anyámnak sok hív rokonai,
Kivánom, legyetek Isten angyalai.
Áldjon meg titeket az ég teremtője,
És a fényes napnak égen vezetője,
Holdnak, csillagoknak szépen rendelője,
Legyen ti reátok áldásnak hintője.“

Vagy mikor prózában így szónokolt az új párhoz : »Kivánom, hogy a minden kegyelemnek Istene tartson meg egymáshoz való szeretetekben. Zabolázzon az Úr minden ártalmas és mérges nyelveket, a melyek ezen házassági egybekelésekben megzavarnának, mert Isten kegyelméből elérvén ezt a napot, a melyen a hitnek láncával egybekötöttek, kivánom én is, hogy élhesetek egymásközt galambi páros életet Istennek dicsőségére és lelketek üdvösségére.«

Örömmel jegyeztem m g, hogy a lakodalmon az oláh táncokon kívül már a csárdást is vigan, frissen és szépen járták a csángó legények és lányok és hiszem is, hogy a szép magyar táncok nemsokára kizárólagos táncai lesznek a csángóknak is.

Egyedül a »Borica«-tánc volna az, a mit mint néprajzi szempontból érdekest, még fenntartani érdemes volna. Ez a tánc a néprajzi írók szerint táncgyueleg, a balkánon lakó román, bolgár, albán és szerb népek táncainak keveréke, a mit a keletet sokat járó csángók — azt hisszük — inkább a déli szlávoktól tanultak el. E táncot a csángólegények népmulatságok al-

kalmával járják: ünnepi öltözetben. Fejükön hosszú fekete báránybórsüveg, rajta különféle szalagok. Oldalt a csizmán — régebben bőrkapcán — 3—3 csengő zörög; és a sarkon vassarkantyú. A mellen és háton, kalapon se-lyemkendők. A jobb kézben minden legény »lapickát« egy csákányformájú falapátot (hasonló a nők sulykolójához) tart. A boricás legények körben állva, két »vatál« előtáncos irányítása szerint járják e nehéz táncot szokatlan ritmusu taglejtésekkel, fordulásokkal, ugrálásokkal. A nép mulattatásáról e közben a »kukák« gondoskodnak népies tréfálódzásokkal.

Ez érdekes táncot az 1902-ik pürkerec-zajzoni E. K. E. kirándulás alkalmával bemutatták a pürkereci csángó legények és Rombauer Emil kir. főigazgató úr két sikerült fölvételében mutatom azt be olvasóimnak.

E rövid cikk keretében nem részletes leírást, ismertetést akartam nyujtani, csak a figyelmet óhajtottam fölhívni, az érdeklődést fölébresztetni a hét-falusi csángó-magyarorság ügye iránt.

Hisz csak ezt kéri e csángók, erre van szükségük. Hosszúfalu érdemes jegyzője, Lukács Károly, a mult évi E. K. E. közgyűlés után Hosszúfaluban rendezett E. K. E. kiránduláson br. Feilitzsch Árturhoz, egyesületünk érdemes elnökéhez intézett üdvözlő beszédében utalva a csángó népnek magyar nemzeti szempontból való nagy jelentőségére, kérte az E. K. E. és az összes tényezők jóakaratu támogatását, — a mit br. Feilitzsch Arthur lelkes, buzdító szavakkal meg is ígért.

Hitem és meggyőződésemmel tehát, hogy az E. K. E., mint eddig, a jövőben is átérzi brassóvármegyei osztályának és a csángó vidéknek turisztasági és nemzeti szempontból való nagy jelentőségét és osztályunkat teljes odaadással támogatja törekvéseiben.

Gr. Lázár István, Brassóvármegye munkás főispánja — a ki legnagyobb

Borica-tánc (első figura).

Borica-tánc (3-ik figura)

sajnálattunkra eltávozik körünkből, — fölismerve azt a nagy jelentőséget, melylyel a csángó kérdés Brassóvármegyében bír, a csángók érdekeinek fölkarolására külön akciót indított, bizottságot szervezett, mely már alig egy évi működése alatt az összes gazdasági, kulturális, stb. kérdéseket alaposan földerítő és hasznos javaslatokat tartalmazó munkálatot készített és már több üdvös intézményt létesített, hasznos eredményt kivívott. A csángók közgazdasági, kulturális érdekeit ez a bizottság, óhajtva hisszük leendő főispánunk vezetése alatt, de mindenesetre ápolni fogja a jövőben is.

Az E. K. E.-re az a föladat vár, hogy a turistaság ügyét teljes erejével fölkarolja. Az E. K. E. brassóvármegyei osztálya e föladat teljesítésére vállalkozott, e célt szolgálja minden rendelkezésre álló eszközzel és e munkájában kér segítséget, támogatást.

Megérdemli azt e vidék magyar népe, hálásan jutalmazni fogja azt a természet szépségeinek ezer gyönyörűsége.

És hogy soraimban nincs túlzás, nincs nagyítás, hogy a valóság szebb, jobb, több annál, mint a mit én leírni tudtam, arról személyesen győződjenek meg olvasóim.

Ránduljanak el a legközelebbi nyáron pár hetit tartózkodásra Brassó-megyébe, pl. Zajzon fürdőre — talán a vltág legolcsóbb fürdője — és innen mintegy középpontból látogassanak el a csángók községeibe, sétáljanak el a szép völgyekbe, ránduljanak ki a festői hegycsúcsokra és azután mondják a szemembe azt az igazságot, hogy tollam gyenge volt mindannak leírására, mit a fogékony lélek itt gyönyörrel szemlélhet.

Tehát a viszontlátásra!

Brassó, 1903. dec. 6.

Zakariás János dr.

A SZÉKELYÓI (REKICELI) VIZESÉS.

— Mutató **Czárán Gyula** könyvéből. —

Rvizesés Bánffy-Hunyad vidékén, Rekecel móc község határában, a Sebes folyónak *Székelyői patak* (Vále Secujeu) nevű eredő ága — nem *Rekeceli patak* nevű déli ágán van, s ez az oka, hogy az eddig Rekecelinek hitt vizesést az Erdélyi Kárpát-Egyesület, mely ahoz Rekecelről útát is csinált s mellé még menedék házat is épített volt: *Székelyői vizesés* neve alatt tartja további gondozásában.

A vizesés megérdemli a kirándulást, mert bár vannak a hegységnek egy részről oly vizesései, melyek magasságra — másrészt olyanok, melyek vízbőségre nézve azt túlhaladják: de oly vizesés, mely ily mennyiségű vizet ekkora magasságról lökne alá, — melyben a jó akarattal ennyi tehetség is párosulna. — nincsen a hegységben. —

A vizesés egy körútnak alkotja magvát, mely

Próba-körút

név alatt az esés közeli környékének szebb pontjait fúzi kariába. E körút bejárása 2 és fél—3 órát kíván s az eséstől kis félóránra levő *Szatáncs-major*-ból kell rá kiindulni. Mindenütt a színjelzés után f. előbb a Vále ársza (Égett patak) mentén s később a b. parti lejtőn f. a *Cikló*-hegy tetejére (idáig lóháton is lehet jönni). Ezen t. j. egy nyilásnál a lejtő kanyarulatánál

Szép kilátás Rekecelre és vidékére.

Mindjárt odább b. kny: a

Felső menedékház,

a hegy orrát keresztül lyukasztó természetes kis alagút, kéménynyel, ablakkal ellátva. T. b. kny. a gerincen, j. egymásután két kitérő lf: az egyik az alsó menedékházra nyújt kilátást; a másíkról pedig nagyon szépen látható a

Sikó-torony,

így nevezve *Sikó Kanut* meregyói körjegyző, a vizesés lelkes gondozója s buzgó protektora után. —

Az ut kivisz ezután a

Cikló-tető

nyílt gerincére, meglepő kilátással a közvetlen alatta tátongó körszakadékra s az övedző magas hegykoszorura. B. az *Égett Kő*

(Piátra ársza) kosár sziklagulája; szemben a *Vlegyásza* b. szárnya és szárny segéde a *Vurvurás* s a többi alattvaló népsége; j. a *Sasbérc* fehér sziklaháta s merészen kimagasló homloka.

A székelyói felső vizesések.

T. le a szakadék mélyébe s végre a sziklás hegyoldalban le a karfákkal ellátott kilátó pontra, honnan a

Felső és Alsó esések

együtt, egy egészet alkotva láthatók.

T. le. át a patakon s f. a gyepes nyeregben: innen szép tekintet a

Sasbérc

merész szikla homlokára. — Le a kigyózón a patakhoz: innen szemtől-szembe élvezhető az

Alsó Nagy Esés

gazdag vizijátéka. — Át a hidon a menedékházhoz s t. a patak mentén a sok helyt klammszerűleg megszükkült festői sziklaszoroson végig a Sztánecs-major kedves ligetéhez, melylyel a *Próba-körút* bezárul. —

A *Székelyői vizesés* a világgal főleg Bánffy-Hunyadon át áll összeköttetésben: ahhoz legközelebb fekszik. B.-Hunyadról kocsin *Rekicel* faluig 3—3½ óra; innen a *Sztánecs-major* gy. vagy lóháton egy óra; ettől a vizesés kis félóra. — *Rekicel* községben most már vendéglő áll a látogatók rendelkezésére, melyben éjjeli szállást is kaphatni. De meg lehet a *Sztánecs-major* széna pajtájában is éjszakára maradni. Szóval akárhol, csak a hüvös, nedves helyre épített menedékházban nem, melyhez sem lóval hozzáférni s a podgyászt odaszállítani, sem benne tüzet rakni, sem közelében éjjeli fekhelynek való szénát kapni nem lehet.

Biharfüredről akár a *Dragánon* és *Grujes-hágón*, akár körül a *Funtina recsén* s a főgerincen, végig — el lehet a *Mikó* (Nyimójásza) havason át s innen le a *Vále árszán* lóháton 8—10 óra alatt könnyen a *Sztánecs-major*-hoz jutni; s aki korán indul, az napon még a *Próba-körutat* is bejárhatja.

A *Székelyői vizesés* különben nagyon alkalmas kiindulási pontja az erre az érdekes vidékre tehető exkurzióknak, s könnyűszerrel lehetne azt kellemes kirándulási központtá, valóságos turista-teleppé fejleszteni. Innen hajnalban négy órakor már a *Vlegyásza* csúcsáról gyönyörködhetni a reggeli napfényben pompázó körpanorámán. A csúcsról két óra alatt elérhető az érdekes

Rékasvölgyi vizesés

a *Vále Rekáde* patakon. — Az ezzel délről párhuzamos patakból emelkedik ki a

Pozsárkő

megkapó szép sziklakúpja, a patak két fő ágának találkozásánál.

A *Székelyői vizeséstől* mindenütt a völgyön ff. menve, nem nagyon messzire balkézt egy mellékpatakhoz, a *Parénmáréhoz* jutni:

ezen van fellebb a

Paromári vizesés.

E mellékvölgy vadonjaiban van elrejtve a

Szercsel-cseppkőbarlang

is, melyet kevés munkával jól hozzáférhetővé s bejárhatóvá lehetne tenni. —

Mintegy három órányira van továbbá a Sztánecs-majortól a *Gyálu Resinár*-on és *Muncsel márén* át a *Fire völgyben* a vizöntő

Súra-barlang.

formás szép portáléjával; alatta lenn a nagy patak mellett jó hideg forrás.

A Székelyói vizesés vize nem messziről jó s a közelben tör ki az egész nagy víztömeg egyszerre egy hatalmas sziklaforrásból. Ettől ff. nincs a völgynek vize s itt már *Vále-száka* (száraz völgy) nevet visel. — T. menve ff. a völgyön, a patak érdekes eltünései s kibukkanásaiban lehet gyönyörködni. E vízvezető ág a *Fekete vár* (Piatra nyágra) aljából jön: egy várromszerű sziklacsoport a főgerincnek a Vurvurás és Mikó közti kis ligetében.

AZ IDEGENFORGALOM AZ ERDÉLYI RÉSZEBEN.

Megutóbbi közgyűlésünk elnöki megnyitója rámutatott arra is, hogy *bérceink, hegyeink ormain mind sűrűbben hangzott a magyar turistaszó s úgy egyesek, mint iskolák s nagyobb csoportok lelkes vágygyal keresik fel szép völgyeinket, gyönyörű kilátást nyújtó ormainkat és havasainkat; egyszóval kezd divattá válni, hogy a külföld helyett Erdély legyen üdülésünk, szórakozásunk helye.*

Örömmel veheti mindenki tudomásul, hogy ez a tapasztalati tényeken alapuló kijelentés idegenforgalmunk emelkedésének a beigazolása.

Jóleső érzéssel állíthatjuk, hogy az Erdély felé irányuló utazási kedv nagyban fokozódott, s bátran állíthatjuk, hogy tíz év óta legalább is 50%-al emelkedett.

Persze nem csupán az a fődolog, hogy az utasokat valamely ország, vagy országrész meglátogatására ösztökéljük, hanem egyúttal mindazt konzerválnunk is kellene, a mi reájuk vonzóerőt gyakorolhat.

Chanot, Marseille polgármestere egy idegenforgalmi kongresszuson így nyilatkozott: »Naponta látunk festői romokat, melyek valamely vidék természeti szépségéhez nagyban hozzájárulnak, forrásokat, sziklákat és százados fákat, melyek hivatva volnának az idegenek érdeklődését magukra vonni, és nemhogy valami néven nevezendő óltalomban részesülnének azok, de napról-napra nyomorultul pusztúlnak, avagy könyörület nélkül kiirtatnak.«

Kevés pénzzel, gondossággal és előrelátással lehetne azokat fönntartani.

Mielőtt erre vonatkozólag a törvényhozás útján intézkedés történnék, úgymond *Chanot*, vidékenként kellene társadalmilag szervezendő, úgynevezett örökös bizottságokat (Comité de vigilance) alkotni, hogy a tájszépség művészeti és regényes látnivalókban gazdag különlegességeit a vandalizmus ellen megóvhassuk.

Németországban e téren *Conwentz* danzigi tanár buzgólkodik és ért el már is eredményeket.

Persze ez vidéken a szabad természetre vonatkozik. Városokban a történelmi nevezetességű épületek és mindenekelőtt a múzeumok lépnek előtérbe.

Mik a múzeumok?

Nem egyebek, mint ereklyetárai a múltnak, élethű tükrei a kegyeletnek és oltárai a haza- és fajszeretetnek.

Ezért látogatja a legtöbb idegen útas első sorban a múzeumokat, mert azokban bizonyos általános jellegű vonásokat vél föltalálhatni egy pl. előtte új ország, vagy vidék lakosságának a jellemzésére.

Manapság nálunk is fölismerték a múzeumok közművelődési és idegenforgalmi jelentőségét, mert az utolsó évtizedek alatt nyilvános gyűjteményeink száma megsokszorozódott.

Sok, a nagy közönségtől eddig alig megközelíthető testületi és magángyűjtemény lett nyilvánossá és így közkinccsé.

Tehát a tájszépség, történelmi emlékek és a szakszerű közgyűjtemények, nemkülönben a kiválóbb stílusú épületek és modern berendezésű intézetek azok az objektumok, melyek iránt az idegenek rendszeresen érdeklődni szoktak.

Városi emberekre a népelet sajátosabb megnyilatkozása is vonzóerőt gyakorol, mint egyáltalában sok embert minden érdekel, a mi csak tanulságokat rejt magában.

Legfölegkényebb, leghálásabb és így legkönnyebben kielégíthető a tanulói ifjúság, melynek a múlt évben országszerte megindult iskolai kirándulásaiból az erdélyi részekre is jutott. Ebben érdeme van az E. K. E. diákturista bizottságának is.

A Francia Alpesi klub hasonló célt szolgáló bizottsága 1902-ben Párisból 5 nagyobb iskolai utazást és 74 vasárnapi, illetve csütörtöki diák kirándulást rendezett.

A résztvevő növendékek összes száma 3124-re ment; ebből 148 esik az utazásokra, 2976 a kirándulásokra.

Az 1903. évben Kolozsvárt és az erdélyi részekben rendezett iskolai kirándulások néhányát levéltári adatok alapján abból a célból soroljuk fel, hogy búzditásul szolgáljon a tavasszal újra meginduló iskolai utazások megkezdésére.

Az intézeti kirándulások alábbi sorrendben következtek :

1. *A budapesti VIII. ker. németutcai polgári fiúiskola csoportos kirándulása Erdélybe.*

Az intézet 320 növendéke *Ullerich* Gyula igazgató, 5 tanár (*Erődi* Ernő, *Csomós* Sándor, *Lázár* Kálmán, *Lévay* Miksa, *Ottinger* Gyula) s az iskolai orvos vezetésével *április 4-én*, szombaton, d. u. 5 ó. 30 perckor külön vonattal érkezett Kolozsvárra. Itt tartózkodtak egy napig. Elutaztak Gyulafehérvár felé 5-én (vas.) d. u. 3 ó. 20 p.-kor.

Kolozsvárra érkezésük alkalmával a vonatnál az E. K. E., a ref., unit. kollégiumok és tanítóképző-int. küldöttségei fogadták és kalauzolták a városba a vidám kürt- és dobszó mellett egyenruhában, zászló alatt érkező — vendégeket.

Az E. K. E. közbenjárása folytán a növendékeket csoportonként igen kényelmesen lehetett elszállásolni és élelmezni. Az unitárius kollégiumban szállást kapott 120 tanuló, a ref. koll.-ban 50, a tanítóképző int. internátusában 50, *Mattay* Kálmán pékmester hazafias szivességéből Jókai-utcai házában 80 és a Kereskedelmi Akadémiában 20 tanuló. Fekhelyekről mindenhol az Eke. gondoskodott előre ; szalmából, katonaságtól kikölcsönzött pokrocokból és lepedőkből elég kényelmes ágyakat rögtönözve.

A diákok 30 tagú dalkörükkel érkezésük estjén szépen sikerült hangversenyt rendeztek *Erődi* karnagyuk vezetésével a színházban. Mérsékelt díjért igen izletes élelmezést kaptak az unitárius kollégiumban s a tanítóképzőben

5-én felvonultak a Mátyás szoborhoz, ünnepély keretében megkoszorúzták. Azután a város nevezetességeit nézték meg az E. K. E. kalauzolása mellett, hosszasan időzvéen különösen a Mátyás király születési házában : az E. K. E. muzeumban.

D. u. 3 ó. 20 perckor tovább utaztak — kellemes benyomásokkal eltelve — Gyulafehérvárra, majd Aradra s innen háza Bpestre.

Az E. K. E.-hez hálás köszönőiratot küldtek.

A következő intézeti kirándulás volt :

2. *A sepsi-szentgyörgyi Székely Mikó-kollégium tanulmányútja.*

Ez intézetnek 35 növendéke 3 tanár vezetésével május 24-én érkezett városunkba. A diákok a debreceni országos tornaversenyről jöttek s kiszálltak, hogy megismerjék Kolozsvárt. Meg is néztek nagyjában minden látnivalót ; többet időzvéen a szobornál és muzeumokban. Egész nap az Eke. kalauzolta a vendégeket, kik már este visszautaztak Sepsiszentgyörgyre. Vezetőjük *Péter* Mózes ig.-tanár volt.

3. *Az aradi kir. főgimnázium erdélyi tanulmányútja.*

Pünkösöd másodnapján — június 1-én — az aradi kir. főgimnázium 40 növendéke s 4 tanára érkezett Kolozsvárra. A délben 12 ó. 23 p.-kor érkező vendégeket az Eke. fogadta s vezette be a városba és elszállásolta a diákokat a tanítóképző-intézet internátusában s az unitárius kollégiumban. Mindkét helyen étkeztek is.

Az Eke. közbenjárására a színház igazgatósága igen kedvezményesen adott 4 felsőpályt a diákoknak, kik pünkösöd hétfőjén végig nézték az előadást. Másnap a város nevezetességeit tanulmányozták s megkoszorúzták a szobrot. A kirándulás vezetőtanára : *Lejtényi* Sándor kedvesen emlékezik meg Kolozsvárról s az E. K. E.-ről az «*Erdély*»-ben. (Lásd : 1903. évi 4—6. szám, 81—82. oldal.)

Az aradi diákok Arad-Piski, Gyulafehérvár, Nagyenyed, Marosújvár

útirányban Tordáról jöttek Kolozsvárra s jun. 3-án reggel a Bánílyhunyadi-Csucsá Nagyvárad-Szalonta-Csabai vonalon hazautaztak Aradra.

4. A dévai áll. tanítóképzőintézet kirándulása Kolozsvárra.

A dévai tanítóképző intézet 120 tanulója 4 tanárral s élén a kirándulást vezető *Boga* Károly igazgatóval jun. 7-én (vasárnap) délben érkezett Kolozsvárra. A vasútnál a kolozsvári tanítóképző int és az E K E küldöttsége fogadták az érkezőket. A diákok szállás tekintetében a tanítóképző int. vendégei voltak s az unitárius kollégiumban étkeztek mérsékelt árért.

Az intézet kirándulásának célja egyrészt Kolozsvár nevezetességeinek megismerése, másrészt pedig a Mátyás szobornak *koronázási emlékünnepe*ly keretében való megkoszorúzása volt

Az impozáns ünnepély jun. 8-án d. e 11 órakor ment végbe s a dévaiakkal együtt ünnepelt a kolozsvári tanítóképző mintegy 150 főnyi ifjusága is; *Boga* ig. hazafias szép beszéde után, gyönyörű babérkoszorút helyezvén a szoborra.

Az ünnepély után a nagyszámú diákturista csoportokra oszolva az Eke. és a tanítóképző kolléga-ifjai vezetésével és közreműködésével a város nevezetességeit megismerte s az Erzsébet-úton fölmenve a Fellegvárról gyönyörködött a festői panorámában.

9-én utaztak el a vendégdiákok s igazgatójuk pár nap múlva köszönő átiratában hálás elismeréssel adózott az E. K. E.-nek.

5. A szabadkai tanítónőképző-intézet erdélyi nagy tanulmányútja.

A szabadkai tanítónőképző egy nagy tanulmányutat rendezett június közepén a *Székelyföldre*. A Kolozsvárig való vezetést s a Kolozsvárt való kalauzoztatást teendőit ismét az E. K. E. végezte.

4 tanerő (*Fábiánné, Wolszky, Czink és Berényi*-kisasszonyok) vezetésével 38 növendék június 13-án este 9 ó. 45 p.-kor érkezett meg Kolozsvárra. A fáradt vendégeket a kolozsvári tanítónőképző-intézet 3 tanára s az E. K. E. küldöttsége fogadta a vonatonál, honnan a növendékek egyenesen a tanítónőképzőbe mentek vacsorára és éjjeli szállásra. A leányok és tanerők kolozsvári tartózkodásuk alatt mindvégig mindenben a tanítónőképző szíves barátsággal látott vendégei voltak.

Másnap, 14-én alaposan megnézték aztán mindent, a mi Kolozsvárt látni való volt. Kalauzolásal és magyarázatokkal mindenhol a tanítónőképző tanárai és az E. K. E. szolgáltak.

Különösen meglepte a növendékeket az E. K. E. Mátyás-házi múzeuma. (Lásd »Erdély« 1903. 46 sz. 84-ik oldal.)

Mivel még nagy út volt a kirándulók előtt, egy napnál tovább nem időzhettek Kolozsvárt, így hát — utolsó programpont gyanánt — a gyufagyár alapos megtekintése s szívélyes bucsuzás után 14-én az este 9 ó. 45 p. kor induló vonattal elutaztak Marosvásárhely felé.

A bácskai vendégeket további székelyföldi nagy körútjokban a Székely-Társaságok vezették s megtett útjuk főbb pontjai voltak: M.-Vásárhely, Szászrégen, Vécs, Magyaró, Toplica, Gyergyó-Szt. Miklós, Parajd, Szováta Maros-Vásárhely, Piski, Déva, Arad s haza: Szabadka.

A szabadkaiakat igen kellemesen lepte meg a soha nem látott Kolozsvár, bérce Erdély s a látnivalókban oly gazdag Székelyföld. A kirándulás egyik résztvevője elragadtatással ír az »Erdély«-ben (lásd 1903. 4—6. sz. 82—89. lapok) benyomásairól és élményeiről.

6. A pápai állami tanítóképző-intézet kirándulása.

Június 19-én este a pápai tanítóképző int. 40 növendéke *Láng* Mihály igazgató vezetésével Kolozsvárra rándult, hogy nevezetességeit s főleg a szobrot megtekintse.

A diákok este érkeztek s a tanítóképzőben szálltak meg s ott is étkeztek.

Másnap, 20 án a szobrot megkoszorúzták s azután a helyi tanítóképző s az E. K. E. kalauzolása mellett a város nevezetességeit, főleg a tanintézeteket s elemi népiskolákat tekintették meg. Hosszasan időztek a múzeumokban. 20 án este útaztak el.

7. *A kassai felső-ipariskola kirándulása.*

A kassai felső-gépészeti szakiskola 2 tanár vezetése alatt 30 növendékkel június 22-én tanulmányi kirándulást rendezett Kolozsvárra.

A kirándulók reggel 6 órakor érkeztek. A református kollégium tornacsarnokában voltak az ifjak elszállásolva, hova az E. K. E. részükre előzetesen a rendes módon kényelmes turista-fekhelyeket rendezett be. Itt háltak 22-én éjjel. Másnap az E. K. E. és a kolozsvári iparszakiskola igazgatója kalauzolása mellett megismerték a város nevezetességeit és különösen nagyobb ipartelepeit, gyárait stb. Délután az E. K. E. múzeumának szenteltek a vendégek hosszabb időt s a Fellegvár és gyufagyár megtekintése után elútaztak.

A szabadkai tanítóképző-intézet nagy erdélyi tanulmányútja mellett kétségtelenül a legrendszeresebb és legnagyobb intézeti kirándulás volt

8. *A kecskeméti ref. főgymnázium kolozsvári kirándulása és erdélyi körútja.*

Június 25-én este 8 óra 37 p.-kor érkezett Kolozsvárra a 32 kecskeméti diák 6 tanár vezetésével. Az E. K. E. a ref. kollégiumba szállásolta el az ifjakat s ugyanott is kaptak — mérsékelt árért — ízletes ételmezést.

Másnap (26-án) a diákok megkoszorúzták a Mátyás-szobrot, megtekintették a Mátyás-házi muzeumot, a többi látnivalókat, egy pár gyárat, sétatért s végül még a Fellegvárról gyönyörködve a városban, az este 8 ó. 54 p.-kor induló vonattal elutaztak tovább M. Ujvárra. Erdélyi körútjuk főbb megálló helyei voltak: M.-Ujvár, Brassó, S. Szt.-György, Sz.-Udvarhely, Málnás, Tusnád, Szt.-Anna-tó, Bükszád, Bálványos-fürdő, Vajdahunyd, Piski, Déva s e vonalon Aradra. Innen Szolnokon át haza: Kecskemétre.

A 3 vezető tanár neve: *Hajdu József, Szalontai Sándor és Fazekas Ferencz.*

9. *A budapesti ref. főiskola kirándulása.*

A budapesti ref. főgymnázium ifjusága is bejárta a nyáron a Székelyföldet. Nekik is fő állomáshelyük a Mátyás-szobros Kolozsvár volt.

Június 27-én este 8 ó. 37 p.-kor érkezett meg 6 tanár vezetésével a 30 kiránduló növendék. (Vezető tanárok: *Molnár Sándor* igazgató, *Soma János*, *Erdélyi Lajos* dr, *Márton Lajos* tanárok és 2 segédtanár.) Az E. K. E. a ref. kollégiumban csinált szállást és szerzett ételmezést a diákoknak. 28-án egész nap Kolozsvárt tartózkodtak, minden nevezetességet megnézték s 29-én tovább utaztak — be Erdélybe — a Székelyföldre.

Útirányuk volt: M.-Ujvár-Vajdahunyd s innen aztán Brassó-Háromszék-, Udvarhely-, Csik- és Marostordamegyék nevezetességeit, különösen a székely fürdőket járták be.

10. *A marosvásárhelyi róm. kath. főgymnázium kolozsvári kirándulása.*

Az intézeti kirándulások között legutolsó volt a vásárhelyi székely diákok látogatása. Ők már őszi kirándulást rendeztek; mert *október 31-én* érkeztek Kolozsvár falai közé. Délután fél 6 órakor érkezett meg a 30 növendék és 4 tanár *Rimeg Ödön* tanár, az ifj. kirándulási-egylet elnöke — vezetésével A vonattal a vendégeket a kolozsv. r. k. szeminárium igazgatója

és ifj. küldöttsége és az E. K. E. fogadta. Az ifjak az Angol Királynő szálóban kaptak olcsó lakást, intézetbe a járvány miatt nem lehetett őket szállásolni s az Eke. közbenjárására a szemináriumban étkeztek igen olcsóért és izletesen.

Nov. elsején (vasárnap) az E. K. E. kalauzolása mellett aztán alaposan megnézték Kolozsvár összes nevezetességeit (tanintézeteket, történelmi épületeit, a temetőt, fűvészkertet, sétatért, muzeumokat, templomokat, gyárakat, Fellegvárt, stb.) Délután színházba is mentek, hol az E. K. E. a szinigazgatóság hazafias szívesége folytán 5 középemeleti páholyt szerzett részükre nagyon olcsón (egy páholy 2 kor. volt). A diákok egy része este is végignézte a színelőadást, más része a temetői világitást.

Nov. 2-án a gyufagyár alapos megtekintése után útaztak el a vendégek, kiket a vasúthoz ismét kikisért az E. K. E. és *Hirschler J. dr.* szemináriumi igazgató.

* * *

Ezeken kívül több intézet ifjusága, turistáskodó csoportja szállt ki több-kevesebb időre Kolozsvárt s vette igénybe az E. K. E. vendégbarátságát és irányításait. Ilyenek voltak a *csiksomlyói r. k. főgimn. diákjai*, kik 22-en *Riszner Ödön* tanáruk vezetésével szept. 19-én voltak Kolozsvárt; majd pedig a *székelykeresztúri* unitárius gimnázium 23 növendéke és vez. tanárai, kik főleg a szobor megtekintéseért látogattak volt el Kolozsvárra. Ezeken kívül úgy az intézeti jellegű csoportos kirándulás turistái, mint a magán vállalkozásszerű egy-két, gyakran 4—5, legtöbbször gyalogos országjáró diákja majd mindennap érkeztek Kolozsvárra s mindenikök fölkereste az E. K. E. titkárságát, hogy ott a szükséges terveket, irányításokat, felvilágosításokat s főleg: ajánlóleveleket megszerezzék. A nyáron különösen a Duna-Tiszaközi Alföld, a Dunántúl és Felsőmagyarország diakturistái keresték fel nagyszámban Erdélyt.

A felsorolt kirándulások mindenikének irányításában az E. K. E. vezérszerepet vitt. És főrészen e közbenjárásnak köszönhető az, hogy egyik-másik kirándulás egyáltalában létesülhetett és hogy mindenik igazán oly szép erkölcsi sikerrel járt.

E kirándulásokon kívül még két intézet kirándulásának előkészítésén munkálkodott az E. K. E.; mely kirándulások azonban közbejött akadályok miatt nem valósulhattak meg. Így a föllépett járványos betegségek miatt maradt el a

dési áll. főgimnázium növendékeinek kolozsvári kirándulása és a kolozsvári áll. tanítónőképző-intézet kassai kirándulása és felsőmagyarországi nagy tanulmányútja.

Különösen az utóbbi tanulmányútnak programját szerezte be s dolgozta ki az E. K. E. igen részletesen és tüzetesen s kár, hogy elmaradt ez igazán tanulságos kirándulás, mert abból igen sokat tanulhattak volna s úgyszólván az egész Felsőmagyarorságot megismerhették volna a növendékek.

AZ E. K. E. CSUKÁS-TÉSZLAI MENEDÉKHÁZA.

A brassóvármegyei hegységeknek néhány évvel ezelőtt még turista-ságilag nagyon elhanyagolt része, úgyszólván hamupipőkéje volt a Háromszékvármegyéből áthuzódó *bodzai* hegységnek főcsoportja és sarka: a *Csukás*.

E. K. E. menedékház a Csukás aljában a Tészla-tetőn.

Pedig a *Csukás* hegycsoportnak két hatalmas kőbordára támaszkodó bizarr tagozatú gerince, fantasztikus alaku sziklái, melyeket a képzelet játéka iskolába siető gyerekeknek, lisztes zsákoknak, görög isteneknek stb.

tekint és a nyári esti *szikla-ízás* biborfénye nagyon is megérdemlik az érdeklődést, sőt kultiválást.

A *Csukás* gerincének kőbordái közelében, tehát úgyszólván lábánál a *Tészla* juramész kúpja alatt a virágos alhavasi legelő szélén egy kis faház, az *E. K. E.* menedékháza nyújt vihar esetén óltalmat a tetőre ígyekvő turistának. A 2 szobás famenedékház régebben kordonház volt (a *Csukás* gerincén végződik a magyar határ) mint Hosszúfalu csángó község tulajdona.

Az 1899-ik évben *Förder Sándor*, az *E. K. E.* brassóvármegyei osztályának pénztárosa felhívta a központ figyelmét arra, hogy a kordonház üresen áll ajtók és ablakok nélkül, átadva az enyészetnek és vihar játéknak. Jó volna megvásárolni és menedékházzá átalakítani, hogy ez által a *Csukás* gyér látogatóinak száma gyarapodjék.

A központ sietett az életre való eszmét megvalósítani. Segítségére jött Hosszúfalu község derék előljárósága *Lukács Károly* jegyző és *Islík István* főbíró személyében, kik keresztül vitték azt, hogy a község díjtalanul adta át a házat az *E. K. E.*-nek.

A menedékházzá való átalakítás, kijavítás 145 forint költséggel még ugyanazon évben megtörtént. Sipos István csángó gazda volt az építőmester. Kőalapokra helyezte, tüzelő helylyel, pricscsel, padokkal, asztallal stb. szerelte fel, egyszóval alaposan rendbehozta a kis házat.

Tehát már 4 éve múlt annak, hogy a ház a mienk. Szerényen, de szilárdan áll a hegyóriás lába alatt és nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a *Csukást* évről-évre mind sűrűbben látogatják a turisták.

Képünk a leírt menedékházat, háttérben a *Csukást*, elől pedig brassói lelkes tagjainkat és fáradhatatlan osztályelnökünket ábrázolja egy az 1902. évben rendezett kirándulás alkalmából.

K. G.

KÜLÖNFÉLÉK.

Folyóiratunk rendszeres megjelenése.

Arra a több oldalról megnyilvánuló óhajásra, hogy az *Erdély* bizonyos meghatározott időközökben rendszeresen megjelenjék, a szerkesztőség fő-törekvése lesz, hogy jövőben lehetőleg kéthavonta egy-egy füzet adassék ki, mely az *EKE* és annak tagjai közt mintegy állandó szellemi kapcsolatot alkosson. A honismertetés körébe vágó változatos tartalom mellett képeink sorában

gondunk lesz arra is, hogy koronként egy-egy természeti szépségünket ábrázoló műlappal keltsünk érdeklődést.

E célból dolgozótársainkat fölkérjük, hogy a folyóiratunk jövő füzetébe szánt erdélyi vonatkozású, vagy általános turistasági közleményeket, rajzokat vagy egyéb illusztrációkat *legkésőbb április hó elejéig* beküldeni sziveskedjenek. Hiszen minél nagyobb mértékű anyagi és szellemi támogatásban részesül az *Erdély* a tagok,

előfizetők és dolgozótársak részéről, annai magasabb színvonalat is érhet el országrészünk idegenforgalmi érdekeinek a szolgálatában. Ajánljuk olvasóközönségünk meleg pártfogásába.

A hazai néprajz érdekében.

Közérdekű felhívást bocsátott ki Herrmann Antal dr., az E. K. E. muzeumának tiszt. igazgatója, ki ugyanis mint a József kir. herceg védősége mellett szerkesztett „Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn“ érdemes szerkesztője, de ugyanis mint a kolozsvári tudományegyetemen a néprajz magán tanára már két évtized óta lankadatlanul buzgólkodik hazánk néprajzi viszonyainak a tanulmányozásában.

A külföldre való tekintettel német nyelven, de a magyarországi etnográfia érdekében 1887 óta szerkesztett folyóirat nagy szaktekintélyre tett szert s most a tudós etnográfus arra kéri lapszerkesztő társait, hogy néprajzi érdekű közleményeket tartalmazó lappéldányaikat címére (Budapest, I. Alagut-utca 4. sz.) rendszeresen megküldeni sziveskedjenek, melyeket folyóiratában földolgozva ismertetni szándékozik.

A néprajz a tágabb értelemben veendő: szociológia, antropológia, őstörténet, etnológia, etnográfia; továbbá a folklore (a nép élete, mindennemű hagyományai, hiedelmek, szokásai, nyelve, művészete, ipara, a népelet használati tárgyai) stb. Cél a hazai néprajzi cikkek általános nyilvántartása, közkinccsé válása s ezzel a néprajzi kutatások föllendítése. Annival is inkább örömmel hívjuk fel erre a közleményre a néprajzzal foglalkozó, vagy az az iránt érdeklődő tagtársaink figyelmét, mert folyóiratunk honismertető hivatásánál fogva miként eddig, úgy czután is szívesen ad helyet minden az erdélyrészi népelet körébe vágó közleményeknek.

Az E. K. E. Zajzonban

Zajzon az Erdélyi Kárpát-Egyesület brassói osztyálynak természetes fókuszusa. Az idő rövidsége és talán bizonyos tényezők kicsinyes averterziója miatt Zajzont nem lehetett fölvenni az E. K. E. brassói közgyűlésének hivatalos programjába. De a nemhivatalosnak mégis Zajzon volt a záróköve. Es ez igen helyes és

tapintatos beosztás volt. Az ünnepély első jelenete az Árpád-szobor körül bemutatva a nagyközönség előtt az E. K. E. céljainak és brassói osztyála területének magasztosságát, nagyszerűségét, a teremtő erejének remek alkotásait. Az utolsó jelenet turistaságunknak mintegy intim interieurjébe vezetett egy előkelő meghitt kört, megyénk legkedvesebb kies zugába, rámutatván arra, hogy az emberi munka hogy törekszik a köz javára értékesíteni a természet adományait, s talán még inkább arra, hogy e dicséretes törekvést pártolni illik annak, a kit illet.

Szeptember 1-én délelőtt az idegen E. K. E.-sek közül Aszlán László és Merza Gyula főpénztáros, a kik a délutáni vonattal el akartak utazni, kirándultak Zajzonba és ott igen kellemes órákat töltöttek és teljesen meg voltak elégedve a tapasztalatokkal.

Délután az E. K. E. központi és helyi vezetőségeinek társasága rándult ki kocsin Zajzonba, még pedig nem a közvetlen rövid úton, hanem Derecsyén és a Négyfalun keresztül, mert ezen a vonalon sokkal jobban érvényesülnek a vidék tájszépségei és az érintett falúk is sok sajtósággal bíró igen érdekes képet mutatnak. A társaságban voltak: Lázár István gróf nejével, Feilitzsch Arthur báró az E. K. E. elnöke, Herrmann Antal dr., az E. K. E. múzeum tiszteletbeli igazgatója, Pap Géza orsz. képviselő, Tutsek József és neje, Bexheft Lili a neves író Budapestről, Zakariás János dr., neje, Ilona húga és három gyermeke, Förder Sándor osztály-alelnök, Biró Sándor főispáni titkár, Koiss Géza kir. iparfelügyelő, Gál Ilona képző int. tanár (Sepsi-Szent-György), Hollósi Andor bankhivatalnok, Dávid Jenő dr.

A kirándulásnak gyönyörű idő kedvezett. Vidékünk páratlanul kellemes nyárutója egészen pompájában ragyogott. A zajzoni völgy különösen balzsamos fuvallommal, a fürdő zenekara zengő nótával, a fürdő tulajdonosa egyszerű szives tisztelő szavakkal köszöntötte a négy óra tájt érkező társaságot, melyhez Siposék, Sának megyei aljegyző, Mátis községyi jegyző stb. csatlakoztak. Megizlelték és kitűnőnek találták a jodos kut vizét, aztán a vasas forrást is utba ejtve és megkóstolva, egyenesen a Lobogóhoz sétáltak. Itt gyönyörködtek a hely szépségében, érdeklődéssel és elismeréssel szemlélték a fürdő új berendezéseit és élvezték a gyógyforrás erős izü, üdítő vasas vizét. Visszatérve megtekintették a nagy fürdő-vendéglőt és annak nagytermében Ajdukievics festő

készülő remek képeit. Itt Malcher-Dózsa Rezső, a mi Paganinink, csatlakozott a társasághoz. A társaság egy része a sétatér kitűnő tennisz-pályáján csinált egy pár érdekes gém-et; az előkelő kép bevált volna illusztrációnak a Tutsekné sport-felolvasásához. (Verseny után.) A még elég számos fürdővendég tetszetős staffázsai szolgált.

Majd egyszerű, de igen jó ízű turista lakomához ültek a Fogarasiné vendéglőjében, minthogy a fürdő szálloda vendéglőse előző nap eltávozott és a zajzoniak csak déltájt értesültek a hevenyészett kirándulásról. A hamaros falatozást fesztelen jókedv fűszerezte és Hollósi humoros felköszöntője, a ki a társaság nevében köszönetet mondott a fürdő tulajdonosának, Sipos Jánosnénak, a szives vendéglátásért és azért a hazafias áldozatkészségért, melylyel e kedves helyet a csángóság javára felvirágoztatni törekszik. Az illetékesek pártoló figyelmébe ajánlja a dicséretes törekvést, a melynek fényes sikert kíván.

Ezután kocsira ült a társaság és egy nagyon kedves helyen töltött igen kellemes órák emlékével Brassóba tért vissza. Az idegenek egy része az esti gyorsvonattal elutazott Brassóból.

Remélhető, hogy e díszes társaság látogatása egyik garanciája lesz Zajzon föllendülésének. Ezt minden jóérzelmű ember őszintén kívánja.

Z a j z o n i.

Régi parasztházak fenntartása.

A heszszeni nagyhercegség erbachi járásában az Odenwaldclub kezdeményezésére a régi jellemző parasztházak fenntartására is lépéseket tettek. Egyébiránt ott karöltve a heszszeni történelmi társulattal már régóta foglalkoznak a heszszeni néprajzi viszonyok tanulmányozásával.

Ennek keretébe tartoznak a régi parasztházak népies kincseinek és egyéb ősi érdekességeinek a megmentése, illetve a kiválóbb népies építészeti stílusnak tanulmányozása, a szobaberendezés és főként a fafaragászat és egyéb népies díszítő motívumok felkutatása, összegyűjtése, megőrzése és azoknak egyes arra hivatott házobjektumokban, mint minta-épületekben való restaurálása, egybehordása és az elkallódástól való megóvása, ami legkevésbé sem fölösleges. Hiszen nem ritkán nálunk is valóságos műremekekre bukkan a kutató, melyek legtöbbször a tudatlanságnak csnek áldozatul, mert azok megmentésére — a skandináv eredetű bygning — azaz

népépítési muzeumokról nem is szólva — érdeklődés alig mutatkozik.

Azonban Németországban nem elégsznek meg a néprajzi tanulmányoknak írásban és gyűjteményekben való kevésbé praktikus megnyilvánulásával, hanem a szokásokban, ruhaviseletekben és házépítésekben visszatükröződő tözsgyökeres faji jelleget, melyet a rohamosan haladó civilizáció mindent nivelláló behatása megsemmisítéssel fenyeget, új életre kelteni, modern mintáknál alkalmazni, divatba hozni és így az ősi típusokat lehetőleg fenntartani törekszenek. A német építészegyletek közp. szövetségete éppen most tesz előkészületeket az ősi népépítési típusokat illetve a jellegzetes házobjektumokat a maguk eredetiségében úgy tartani fenn, hogy a népies formák megőrzése mellett a régi ház-minta a modern közegészségügyi, tűzbiztonsági és háztartási illetve gazdasági kívánalmaknak megfelelően s a kozmopolita téglá épületek a nemzeti stílus felkarolásával ellensúlyozhatók legyenek.

Önkéntelenül fölmerül a kérdés, hogy a magyar építészeti stílussal hogy vagyunk?

Ha városaink külső képét tekintjük, feltűnik, hogy a német-francia, illetve a bécsi építési stílus uralkodik monumentális épületeinken és jellemző magyar motívumokkal alig találkozunk.

Már régóta meg van a közhangulatban az óhajlás, hogy ezen a téren is komoly lépés történjék és van is remény, hogy Lechner Ödön műépítésznünk új magyar nemzeti építő iskolát fog megteremteni.

Igaz, hogy nincs magyar építési stílus, úgymond Lechner egy fölolvasásában, de a falusi nép gazdag háziipara tele van rusztikus formájú, azonban nagyon eredeti ősi ornamentikával; a parasztkancsókön, himzéseken, fabutorokon, melyeket a falusi nép készít, olyan díszítő motívumokkal találkozunk, a melyek magukból nemzeti szellemet lehelnek; ime, ebből a tárházból kell tudni meríteni alkotandó épületeinknek a legmodernebb elvek szerint való díszítésére.

És ha ezt az általános érdeklődést fölkelő művészeti kísérletet siker koronázza, akkor úgy a székesfőváros, mint vidéki nagyobb városaink nemzeti jellegű építkezése nemcsak a magyar nemzeti öntudatot fogja emelni, de emelni fogja a külföld részéről hazánk látogatottságát is.

KÖNYVESHÁZ.

Kalauz biharfüredi kirándulásokra.

Ezen a címen írta meg Czárán Gyula, az E. K. E. tiszt tagja évek hosszú során át szerzett személyes tapasztalatai és szakszerű föltárásai alapján azt a közel 300 oldalra terjedő s első sorban gyakorlati célokat szolgáló kiránduló könyvét, mely minden tekintetben szakított az eddigi kalauz-könyvek beosztásával.

Valóságos túra-könyve ez a Biharhegységnek gyalog kirándulók számára s a szerző érdekes egyénisége annyira eredeti és praktikus újításokkal lép előtérbe, hogy úgy szólván e téren merőben új iskolát alkot.

Tisztán föld- és helyrajzi vonatkozásaiban mutatja be a 35 kirándulásban csoportosított tájszépsegeket s ezek között az E. K. E. anyagi hozzájárulásával létesített *Szamosbazárt, Csodavárat, Galbinát és a rezbányai körutakat*, melyek részletes ismertetései szerző tollából részben folyóiratunkban már megjelentek, részben pedig ezután reméljük azokat megfelelő illusztrációkkal folytatólágoosan bemutatni.

Azonban kétséget sem szenved, hogy a turistaság fejlődését fokozatosan előmozdító különleges viszonyainknak a nagy közönségre való tekintettel általában véve leginkább azok az alapszabályszerűleg is előírt *szűkebb értelemben vett erdélyrészi turista alkotások* felelnek meg, amelyeknek ismertebb nevű és már a köztudatban élő vidéke, közforgalmi fekvése, megközelíthetősége, továbbá befektetett és fenntartási költsége, uti fáradalmi, nemkülönböztetve reklámozhatósága és így a szó szoros értelmében vett *idegenforgalmi értéke* a vadregényes látnivalókkal megfelelő arányban állanak.

Mindazáltal, ha az E. K. E. nem zárkozott el a fent említett s úgyszólván Erdély kapujánál eszközölt remek föltárások támogatása elől, tette azt első sorban azzal a céllal, hogy a szomszédos Bihar-

vármegyét és így Királyhágón innen tagjainkat egyesületünkkel még szorosabb érdekkapcsolatba hozza és a tervezett *bihari osztály* megalakításával a kiránduló társaságok számára új éber őrszemet állítson fel a turista forgalomnak Erdély felé terelésére.

Reméljük, hogy bihari tagjaink e célunk megvalósításában nem késnek mielőbb segédkezet nyújtani.

Czárán Gy. uti könyve *Biharfüred* klimatikus fürdőhelyről, mint turista központból indul ki és elvezet a Biharhegység természeti nevezetességeiről általa összeállított *egy napos* kirándulásokhoz, melyeket az érdeklődő természet barátok szükség esetén önálló barangolásaikban vezető nélkül is fölkereshetnek. Ezt szem előtt tartva saját kalauz-könyvéről az előljáró fejezetben Czárán Gyula így ír:

•Ezért törekszik a lehető legnagyobb — sokszor talán nevezetességnek látszó részletességre; ezért figyelmezteti a kirándulót mindenre, ami irányítást adhat utjában, — habár talán egyes konkrét esetben az feleslegesnek tűnik is fel; ezért vezetési lépésekben, és mondhatni lépésről-lépésre őt, hogy képessé tegye folyton ellenőrizni a részletlátóságokat s az általuk meghatározott tájékozási pontokat.◀

A kalauzban előforduló rövidítések első pillanatra egy ugynevezett turista breviárium benyomását keltik az olvasóban, de hogy azokat könnyen megszokhatja a kiránduló, álljon itt egy pár példa u. m

20 l: e. á: j.

50 l: j. f.

30 l: egy nagy sziklatömb alatt b. f. stb. így értendő: a 20 lépés utáni elágazásnál jobbra fordulva, ezen irányban 50 lépést kell tenni: ez 50 lépés után jobbra felkanyarodva, ezen irányban 30 lépést tenni, 30 lépés után egy nagy sziklatömb alatt stb.

Megjegyzendő, hogy a rövidítések magyarázata elég világos. Ez az eddigi sablonokkal teljesen szakító, roppant nagy szorgalmat és ügyszeretet eláruló becses turista

kiadvány, melyet szerző a természetkedvelő hölgyeknek ajánlott: már ennél a lovagias dedikációnál fogva a férfi turistákra se tévesztheti el a hatását. Mutatóul közöljük abból mai számunkban a rekiceli vizeséről és környékéről szóló leírást. (Azonban az ottani E. K. E.-menedékházra vonatkozó észrevételekre itt jegyezzük meg, hogy mindez ideig panaszt nem vettünk.)

Végül fölemlítjük, hogy e kalauzban különösen az E. K. E.-t érdeklő turista alkotásoknak a megtekintése a rézbányai hármas körut kivételével, de kezdve a rekiceli vizeséssel s az ottani körutal együtt egy folytatásban egy teljes hetet vesz igénybe a következő uti program szerint u. m.

Első nap: Kocsin 3–4 óra alatt Rekecelre; onnan ki lóháton a Próba körútra a vizeséshez; estére vissza Rekecelre a vendéglőbe (5–6 óra.)

Második nap: a Sztáncsmajoron s a Váleárszán fel a katonai térképen Nyimojásának nevezett Mikó-havason s tovább Izbukponorra.

Harmadik nap: Szamos bazár.

Negyedik nap: Csodavár.

Ötödik nap: Felső Galbinária.

Hatodik nap: Alsó Galbinária.

Hetedik nap: Petrósz-Belényes vagy Bánffy-Hunyad.

Addig is, míg ezeknek a tájszépsegeknek részleteit is bemutatnók, *Czárán* kalauzát, melyért szerzőnek gratulálunk, ajánljuk érdeklődő tagtársaink figyelmébe.

EGYESÜLETI ÉLET.

Választmányi gyűlés.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület igazgató-választmánya e hó 19 én tartotta ez évben első ülését. Alig három hónap telt le azóta, hogy az ügyvezetésben személyi változások állottak be s ime újult erővel és nagy érdeklődés mellett kezdte el működését. Ebből az alkalomból az elnöklő báró Feilitzsch Arthur képviselőházi elnök, kit d. u. 1 órakor az elnöklésben koltói Teleki László gróf váltott

fel, megnyitójában melegen üdvözölte a választmányi tagokat és bejelent, hogy *Heppes* Miklós alelnök elfoglaltsága miatt kimentette távolmaradását.

Az említett elnökökön kívül jelen voltak Bán Antal pflügyelő, Békéssy Károly dr. egyetemi tanár, Eisler Mátyás dr. főrabbi, Ejszaki Károly ny. máv. üzletvezető, Fekete Gábor kir. táblai elnök, Gyöngyössy Béla erdőfelügyelő, Kosutány Ignác dr. egyet. tanár, K. Fodor János máv. ellenőr, Magyar Endre ipariskolai igazgató, Melitskó Frigyes máv. felügyelő, Orbók Mór tanítókp. igazgató, Pap Mihály ny. csendőrezredes, Ruzitska Béla dr. egyet. m. tanár, Szádeczky Gyula dr. egyetemi tanár, Tanács József gyógyszerész, Holitzer Nándor és Kelemen Lajos Eke-jegyzők, Merza Gyula főpénztáros, Kovács Géza titkár.

Elnök jelentést tett, hogy Darányi Ignác dr. volt földmiv. miniszter megleghangu bucsuiratot intézett az egyesülethez és megköszönte a támogatást. Az egyesület hasonló módon válaszolt a leiratra. A Délmagyarországi Közmiv. egyesületet alakuló közgyűlése alkalmával táviratilag üdvözölték. József kir. herceg és József Ágost kir. herceg, egyesületi védőnek a családjukban előfordult gyász eset alkalmából a tisztikari tanács-ülésből jegyzőkönyvi részvétüket fejezték ki, melyre a kir. hercegek köszönő iratban válaszoltak. Jelentést tett továbbá az elnök a Radnóti Dezső főtitkár elhunytá alkalmával tett intézkedésekről és nevezetesen arról, hogy az egyesületi iroda vezetésével, a főtitkári teendők ellátásával a tisztikari tanács Kovács Géza titkárt bizta meg, az Erdély szerkesztésével pedig Merza Gyula főpénztárost. A választmány az előterjesztett intézkedéseket jóváhagyólag vette tudomásul.

Kovács Géza titkár ezután előterjesztést tett az egyesületnek a múlt évben Brassóban tartott közgyűlése után való működéséről és arról, hogy a szakosztályok közül eddig csak még a Székely Társaság alakult meg. A balneologiai osztály elnöke a megválasztást nem fogadta el.

A választmány az elnökség elvállalására Török Imrét újlag felkérni határozta. Hogy az elnökség a muzeumban elhelyezett kedei templom mennyezet képeit az iparművészeti muzeumnak eladta, jóváhagyólag vette tudomásul. Gróf Haller Lujza ama kérését, hogy a fehéregyházi csatasíkon levő órház fenntartását az egyesület vegye kezelésébe, az elnökség elfogadhatónak, alaphiánya miatt, nem tartotta. Jelentést tett a titkár a tagok részére megszerzett új kedvezményeikről, könyvadományokról, kiemelve Déchy Mór világhírű turistánk ajándékát, ki tizennégy munkáját küldte meg az egyesületnek, továbbá az elhalt, a kilépett és az utjonnan belépett tagokról.

Meleg óvációban részesítették *Merza Gyula* főpénztárost, ki annak emlékére, miszerint tiz éve betelt, hogy a pénztárt átvette, akképp jubilált, hogy alapító tagsági díjul 200 koronát fizetett be az egyesület pénztárába. Főpénztáros egyuttal megtette pénztári jelentését a múlt évre vonatkozólag, melyet választmány tudomásul vett. Ennek értelmében 1903-ban 25014 K 02 fill. bevétellel szemben 24943 K. 03 fill. volt a kiadás, melyből tisztán turista-műszaki, idegenforgalmi és szakirodalmi célokra 6310 K 08 f. fordítatott, jöllehet a tagdíjelőirányzatnál 4000 K.-val kevesebb folyt be. — Ebből kifolyólag a tagdíjhátralékok rendezése végett egy az ellenőr, főpénztáros és titkárból álló bizottság küldetett ki, melyhez a főpénztáros e tárgyban benyújtott külön pénzügyi jelentése is utaltatott javaslat-tétel iránt — Titkár jelenté továbbá, hogy az E. K. E.-pezsgő felévi százaléka 107 korona 6 fillért tett ki. Az E. K. E.-gyűjtő százaléka még nem érkezett be, azonban jelezték, hogy a gyűjtő elterjedése ujabban igen nagy lendületet vett. A Kolozsvár városarészére Fadrusz Jánosnéól érkezett néhai Fadrusz János mester babérágát, mintázó fáját, nyakkendőjét a történelmi szobában kiállítani és Kolozsvár város tulajdonául megőrizni elhatározták. — Torda-Aranyos vármegye alispánjának a lunkai vizesés áthelyezésére vonat-

kozó átiratát tanulmányozás és javaslatlételre kiadták a turista-műszaki osztálynak a székelyői víz-esésnél építendő vendéglőre vonatkozólag beérkezett javaslattal együtt, mely vendéglőt részvényekre óhajt az egyesület felépíteni. A városi tanácsnak a kányafői messzelátóra vezető Flügel útnak kikövezésére vonatkozó átiratára kimondották, hogy az egyesület az út fenntartását, javítását magára nem vállalhatja, mert az speciális városi érdek.

A földmivelésügyi miniszternek a nemzetiségi szempontból kiválóan fontos határszéli erdővásárlásra vonatkozó emlékiratra adott választát örvedetesen vették tudomásul és újabb adatok szerzése céljából kiadták az Eke. Székely-társaságának. A detonái Eke. menedékház látogatására vonatkozólag elhatározták, hogy átirnak az erdőigazgatósághoz, az etnográfiai muzeum részére pedig a kormánytól segélyt kérnek. Érdekes volt a tárgysorozat következő pontjának előzményeit ismertető elnöki kijelentés ama része, mely szerint a hiteles főkönyvi adatok egybevetéséből kitűnt, hogy az Eke. keletkezésétől t. i. az 1891—1903. évek folyamán a turistaság fejlesztésére nem kevesebb, mint 96000 koronát áldozott, mely tekintélyes összegből ha a kezdő évet leszámítjuk: évente átlagosan 8000 K. esik.

Beható vita keletkezett az e hó 13-án tartott turistaértekezlet javaslatai fölött, végül kimondották: 1. hogy a turista-műszaki osztály újra szerveztessék, önmagát egészítse, ki és nagy vonásokban készítsen turista munkaprogrammot, az 1904—1905. évre pedig részletes munkatervet, 2. minden hónap 10-én d. u. 5 órakor tartassék választmányi ülés 3. a turista-kirándulások szerveztessenek, 4. az állandó költségek és nélkülözhetetlen kiadásokon felül maradó összegek a külön és határozottan megjelölt célokra befolyó összegek kivételével, a választmány mindenkori előzetes hozzájárulásával első sorban turista célokra fordítassanak. A titkár jelentésére a Székely-társaságnak a székely cselédügy

rendezésére vonatkozó javaslatait elfogadták és felhatalmazták a társaságot a kérdésnek társadalmi uton való megoldására. Kimondották, hogy Erdély természeti szépségeinek reklamáziójára vetített képekkel előadások tartassanak, a képek beszerzésére 100 koronát szavaztak meg. Világszép Erdély czimen megjeleendő munkának előkészítésére utasították az elnökséget és az illusztrációhoz Ürmösi Sándor székely festőművésznek 4 drb. székelyföldi olajfestménye megvásárlására felhatalmazást adtak. A tordahasadéki feltárások folytatására vonatkozólag a titkár javaslatát végrehajtás végett áttették a turista műszaki osztályhoz. Czárán Gyula Eke. tiszt. tagnak, ki a kolozs-bihari hegységben nagyszerű fölfedezéseket és turista fel-tárási munkálatokat végzett, előterjesztett munkaprogramját a választmány magáévá tette és a turistaműszaki osztálynak végrehajtásra kiadta, azzal az utasítással, hogy a szerint, a mint a költségek folyósítatnak, rendre valósítsa meg. Perczel Miklós debreceni gazdasági tanintézetű hallgató kérvényét, az Erdélyi Gazd. egyesülethez átteni határozták. Végül főpénztáros indítványára a választmány egyhangulag elhatározta, hogy nagybuzgalmu brassóvármegyei osztályához febr. hóban tartandó közgyűlése alkalmából üdvözlő átiratot intéz. Ezzel az ülés véget ért.

AZ E. K. E. Székely-Társaságának közgyűlése.

A kolozsvári Székely Társaság, a melyet tudvalevőleg az E. K. E. a tavaly alapított, febr. hó 9-ikén délután 5 órakor tartotta alakuló közgyűlését, az E. K. E. múzeumának üléstermében, Orbók Mór tanítóképző-intézetű igazgató vezetésével, kit' az E. K. E. nyári közgyűlése ez alosztály elnökévé választott.

Orbók Mór kegyelettel emlékezett meg Radnóti Dezső főtitkár elhalá-

lozásáról. Indítványára emléket a Társaság jegyzőkönyvében örökíti meg s a gyászoló özvegynek kifejezi mély részvétét.

A tárgysorozat első pontja a tisztikar és igazgató választmány megválasztása volt. Megválasztottak: alelnöknek: Incze Gerő táblabíró, titkárnak: Kovács Géza, jegyzőnek: Barabás Endre. — Igazgatósági tagok lettek: Pap Mihály cs. ezr., Pál István apátkanonok, Csifó Salamon unit lelkész, Kozma Ferenc kir. tanfelügyelő, Gidófalvy István dr. közjz, Gyöngyösy Béla erdőfelügyelő, Kelemen Lajos tanár, Nyiredy Géza dr. tanár, Pákey Lajos mérnök, Sipos Albert vámhivatali főnök, Pallós Albert igazgató, Fekete Gábor táblai elnök, Gál Kelemen dr. igazgató, Finta Imre pttiszt, Gyulay Árpád pénzügyi tanácsos, Fekete-Nagy Béla városi tanácsos, Deák Zsigmond honv. alezr., Pálffy Márton tanár, Lóte József dr. egyetemi tanár, Szekeres József dr. plebános, Barabás E. tanár.

Hosszas és tartalmas vitát idézett elő a székely cselédek nevelése tárgyában kiküldött bizottság jelentése, melyet a közgyűlés magáévá tett s ajánlatot terjeszt az egyesület választmánya elé.

Csés Balázné, a marosvásárhelyi háziipariskola vezetője azon kérésének, hogy a székely háziipari cikkeknek a társaság sz. rezen piacot Kolozsvárt: a Társaság készségiel tesz eleget s egyelőre a nyakendő készítményekből mintagyűjteményt kér be s majd azután ezeket egyik helyi kereskedő útján árusíttatni fogja.

Az Erdélyi Gazdasági Egyesület által tervbevett »Székely Kiállítás« prospektusát a Társaság kiadta Lóte József dr. egyetemi tanár és I. Irsai József ref. lelkész tagoknak tanulmányozás és javaslatétel céljából.

Még több apróbb ügy, köztük a testvér-társaságok megkeresésének elintézése után az E. K. E. Székely-Társaságának 1. közgyűlése véget ért.

Szerkesztő: **Merza Gyula.**

Ny. Gombos Ferenczénél Kolozsvárt.